

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Hätätilatestamentti ja muotomääräykset

Aunola, Joni

2017 Laurea

Hätätilatestamentti ja muotomääräykset

Joni Aunola
Liiketalous
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2017

Tekijä Joni Aunola

Hätätilatestamentti ja muotomääräykset

Vuosi 2017

Sivumäärä 45

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytäntöjen avulla, onko testamentin muotomääräyksiä syytä yksinkertaistaa sekä onko nykyinen testamenttia käsittelevä oikeustila tyydyttävä. Opinnäytetyön tietoperusta koostuu oikeuskirjallisuudesta, oikeuskäytännöistä, tuomioistuimien ratkaisuksista, oikeushistoriasta, lain valmisteluaineistosta ja vertailevista näkökohdista.

Testamenttia koskevat lainkohdat perintökaaressa on lainvalmistelun aikana luotu ajattomiksi. Perintökaaren ajattomuutta vahvistavat muun muassa vuoden 2016 korkeimman oikeuden ratkaisut sekä muu oikeuskäytäntö. Erityisesti oikeuskäytäntö on ratkaissut ja asettanut rajoja testamenttia koskevien säädösten tulkinnalle. Perintökaareen ei ole syytä tehdä muutoksia testamentin muotomääräyksiä koskevasta lainsäädännöstä. Testamenttia koskevien säädösten oikeustila on tyydyttävä

Asiasanat: Hätätilatestamentti, testamentin muotomääräykset

Name Joni Aunola

Privileged will and will's formal requirements

Year 2017

Pages

45

The objective of the thesis is to research, as to whether there is a reason to decrease or to simplify formal requirements needed for wills. Additionally to find out if the current state of law in relation to wills is average. The knowledge base of the thesis consists of legal literature, legal practice, court judgements, legal history, preparatory legal material (from a comparative point of view).

In conclusion the thesis finds that there is no reason to decrease a will's formal requirements but instead that the current state of law regarding wills relating to; regulatory forms, laws and other legal practices are good enough.

Keywords: Privileged will, will's formal requirements

Lakiluettelo

Avoliittolaki (235/1929)

EU:n perintöasetus (650/2012)

Haagin yleissopimus (76/1976)

Holhoustoimilaki (442/1999)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734)

Perintökaari 40/1965

Pohjoismainen perintökonventio (21/1935)

Ruotsin perintökaari (637/1958)

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Oikeustieteiden tutkimusmenetelmä.....	8
3	Testamentti perittävän tahdonilmaisuna	9
	3.1 Testamentin tunnusmerkit	10
	3.2 Testamentin muotomääräykset.....	13
	3.3 Testamenttaustahdon tulkinta ja tarkoitus	15
	3.4 Testamentin jaottelu	18
	3.4.1 Omistusoikeustestamentti	19
	3.4.2 Käyttö- ja hallintaoikeustestamentti	20
	3.4.3 Tuotto-oikeustestamentti.....	22
4	Testamentin moite.....	23
	4.1 Aloitevalta ja riitauttaminen.....	24
	4.2 Testamentin moiteoikeus ja -perusteet.....	25
5	Testamenttioikeuden kansainvälisyys	26
	5.1 Pohjoismainen perintökonventio	28
	5.2 Haagin yleissopimus ja EU:n perintöasetus	29
	5.3 Vertailua Ruotsin testamenttioikeuteen	29
6	Hätätilatestamentti.....	30
	6.1 Suullinen hätätilatestamentti.....	31
	6.2 Kirjallinen hätätilatestamentti	34
7	Yhteenveto	36
8	Johtopäätökset	38
	Lähteet	41
	Liitteet.....	43

1 Johdanto

Opinnäytetyössä tarkastellaan hätätilatestamenttia ja testamentin muotomääräyksiä. Opinnäytetyössä käsitellään testamentin eli jälkisäädöksen tunnusmerkit, jossa määritellään, milloin on kyse testamentista. Opinnäytetyössä käsiteltäviä testamentin olennaisimpia tunnusmerkkejä ovat oikeustoimen yksipuolisuus, mikä koskee kuolemanvaraista jäämistöä ja testamentin vastikkeettomuutta. Testamentilla on tarkat muotomääräykset, joiden mukaan jälkisäädöksellä tulee olla kaksi esteetöntä todistajaa, jotka tietävät asiakirjan olevan testamentti. Todistajien sekä testamentin tekijän tulee allekirjoittaa testamenttiasiakirja.

Hätätilatestamentin ja testamentin muodostamista selvitetään oikeustieteellisen kirjallisuuden ja oikeuskäytäntöjen avulla. Oikeuskirjallisuus ja oikeuskäytännöt vastaavat kysymyksiin: kuinka erimuotoiset jälkisäädökset muodostetaan, milloin jälkisäädös on pätevä ja mitkä ovat jälkisäädöksen muotomääräykset.

Tutkimusongelmana on selvittää, onko testamentin muotomääräyksiä syytä yksinkertaistaa sekä onko nykyinen testamenttia käsittelevä oikeustila tyydyttävä. Hätätilatestamentin muotomääräyksissä on erityisvaatimus hätätilan vallitsemisesta kyseisen testamentin tekohetkellä. Hätätilan vallitseminen on vaihtoehtoinen muotomääräys joko asiakirja vaatimukselle tai kahdelle esteettömälle todistajalle.

Opinnäytetyössä selvitetään lisäksi kansainvälistä näkökulmaan, muun muassa mikä on perintöstatuutti ja miten se määräytyy. Opinnäytetyössä lisäksi verrataan Ruotsin ja Suomen perintökaaria keskenään.

2 Oikeustieteiden tutkimusmenetelmä

Oikeustieteellisestä kirjoittamisesta puuttuu niin sanottu objektiivinen totuus, minkä johdosta vakuuttelu perustuu sanojen muotoon. Oikeustieteessä tärkeintä on argumentointi eli punnittujen väitteiden ja perusteluiden esittäminen. Oikeustieteellinen argumentaatio voi perustua hyvin monenlaiseseen lähdeaineiston varaan, joista esimerkkeinä lakitekstit, lainvalmisteluaineistot, oikeuskäytännöt, oikeushistoria, oikeudellinen teoria, vertailevat näkökohdat ja empiirinen aineisto.¹

Valtaosa oikeustieteellisestä tutkimuksesta on lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa, joka rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan. Lainoppi pyrkii antamaan vastauksen kysymyseen, kuinka ajankohtaisessa tilanteessa pitäisi toimia voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaan. Lainoppi on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja niiden sisällön selvittämiseen tähtäävää toimintaa, jota kutsutaan tulkitsemiseksi. Lainopin keskeinen tehtävä on tutkimuskohteen systematisointi eli voimassa olevan oikeuden jäsentäminen. Systematisoinnin avulla lainoppi pyrkii luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka varassa oikeutta tulkitaan.²

Vertaileva oikeustiede tarkastelee vähintään kahden maan oikeusjärjestyksiin kuuluvia oikeussääntöjä ja oikeudellisia ilmiöitä suhteessa toisiinsa. Oikeusvertailu on usein avustava työkalu oikeushistoriallisissa ja lainopillisissa tutkimuksissa, vaikka se voi toimia myös itsenäisenä oikeustieteiden haarana. Oikeusvertailun avulla voidaan syventää oikeusjärjestyksen tuntemusta ja oikeusvertailua käytetään myös tutkijoiden ja tuomioistuinten toiminnassa. Vertailevaa oikeustiedettä voidaan harjoittaa lainopillisin painotuksin, jolloin mielenkiinnon kohteena on jokin oikeusääntö ja tehtävänä on selvittää, miten sen koskema asia on säännelty muissa oikeusjärjestyksissä. Euroopan integraation aiheuttama oikeuden harmonisoituminen ja vaatimus EU-normiston yhdenmukaisesta tulkinnasta jäsenvaltioissa ovat merkinneet vertailevien näkökulmien lisääntymistä kaikilla oikeustieteiden osa-alueilla.³

Oikeuslähteitä ovat ne, jotka sisältävät informaatiota oikeuden sisällöstä. Oikeusdogmatiikan näkökulmasta lait ja muut säädökset ovat tärkeässä asemassa oikeuslähteenä. Säädöstekstin perusteella oikeuden sisältö jää usein epäselväksi, koska säädösteksti on tyypillisesti moniselitteistä ja epätäsmällistä. Säädöstekstin tulkinnan kanssa tarvitaankin muita oikeudellisia ai-

¹ Husa 2008, 13.

² Husa 2008, 20.

³ Husa 2008, 23-24.

neistoja, kuten säädösten valmisteluaineistoa, oikeustapauksia ja oikeuskirjallisuutta. Oikeuslähteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään niiden velvoittavuuden mukana, jotka ovat vahvasti velvoittavat eli pakottavat, heikosti velvoittavat ja sallitut.⁴

3 Testamentti perittävän tahdonilmaisuna

Testamenttia sääntelevät oikeusohjeet ovat peräisin perintökaaren (40/1965, PK) luvuista 9-14, mutta testamenttia sääntelevät myös eräät erityissäädökset, jotka koskevat sekä perintöä että testamenttia. Suurin osa testamenttisäädöksistä on pakottavaa eli indispositiivista oikeutta. Esimerkkejä pakottavista säädöksistä ovat muun muassa testamentinteon edellytyksiä (PK 9 luku), testamentin muotoa (PK 10: 1-2) sekä testamentin pätevyyttä koskevat säännökset (PK 13 ja 14 luvut). Testamenttisäännöksiin kuuluu myös tahdonvaltaista eli dispositiivista oikeutta. Perintökaarella luvut 11 ja 12 ovat ohjeellisia säädöksiä, jotka koskevat testamentin tulkintaa. Niitä sovelletaan silloin, kun testamentti ei muutoin ohjeista perittävän viimeistä tahtoa tai kuten presumtio eli laillinen oletama antaa ymmärtää testamentin tekijän tarkoittaneen.⁵

Lakimääräinen perimys ja testamentti ovat saantomuotoina samanveroisia nykypäivänä. Ennen 1900-lukua korostettiin testamentin poikkeusluontoisuutta suhteessa lakimääräiseen perimykseen. Mikäli testamentin sananmuodoista ei ennen käynyt ilmi kaikki jaettava omaisuus, sovellettiin lakimääräistä perimystä koskevia säädöksiä siihen omaisuuteen, mitä testamentti ei sanatarkasti tarkoittanut. Nykyään lähtökohtana on, että henkilö voi saada perittävän omaisuutta itselleen kahdella eri tavalla, joita ovat testamentti ja lakiosaan perustuva perintö. Lakiin perustuva perimimisjärjestys on vahvempi suhteessa testamenttiin, koska rintaperillisillä on oikeus lakiosaan ja jos perittävä oli naimisissa, eloonjääneellä puolisoilla on oikeus rajatuin edellytyksin hallita jakamattomana puolisoiden yhteisenä kotina käytettyä asuntoa sekä siihen asuntoon kuuluvaa koti-irtaimistoa.⁶

Lakimääräistä perimystä sääntelevät normit säätelevät siirtyvän jäämistön tyyppitilanteita. Lakimääräiselle perimykselle on tyypillistä turvata mahdollisimman pitkälle perillisten välistä yhdenvertaisuutta. Perittävä tekeekin usein testamentin eli jälkissäädöksen, kun hänellä on tarve määrätä omaisuudestaan toisin kuin laissa on säädetty. Testamentista puhuttaessa tarkoitetaan sekä varsinaista testamenttiasiakirjaa että testamenttitahdonilmaisua, näitä kahta ei yleensä eroteta toisistaan. Aarnion ja Kankaan mukaan testamentti tarkoittaa erittelemättömästi kumpaa tahansa näistä merkityksistä. Testamenttioikeudelliselta kannalta eron tekeminen testamenttiasiakirjan ja testamenttitahdonilmaisun välille on tärkeää. Eron tekemisillä

⁴ Husa 2008, 32.

⁵ Aarnio & Kangas 2015, 15.

⁶ Aarnio & Kangas 2015, 16.

on väliä, koska sama testamenttiasiakirja saattaa sisältää useita testamentiksi tarkoitettuja testamenttitahdonilmaisuja eli jäämistömääräyksiä. Testamentissa on voitu antaa omaisuutta useille henkilöille sekä tietyille henkilöille annettuun omaisuuteen on liitetty erilaisia ehtoja ja määreitä. Lisäksi jos testamentin saajia on useampia, osa heistä on voinut saada omaisuutta eri tasoisin omistus-, käyttö- tai hallintaoikeuksin. Testamenttioikeudessa lähdetään kuitenkin siitä, että samalla asiakirjalla annettuja eri tahdonilmauksia käsitellään itsenäisinä määräyksinä, mikä aiheuttaa sen, että jokaisen testamentin saajan on saatettava oikeutensa omatoimisesti voimaan.⁷

3.1 Testamentin tunnusmerkit

Testamentti on peruutettavissa oleva yksipuolinen oikeustoimi, mikä koskee kuolemanvaraista jäämistöä ja testamentti on vastikkeeton. Testamentin määritelmässä on perustunnusmerkkejä sekä liitännäistunnusmerkkejä. Perustunnusmerkkeihin kuuluu kuolemanvaraisuus, vastikkeettomuus ja tahdonilmaisua jäämistöä koskevana määräyksenä. Perustunnusmerkkien avulla tahdonilmaisu voidaan tunnistaa tarkoitetuksi testamentiksi. Liitännäistunnusmerkkeihin kuuluu tahdonilmaisun yksipuolisuus, tahdonilmaisun peruutettavissa olevuus sekä määrämuotoisuus. Tahdonilmaisun vapaa peruutettavuus on olennainen tunnusmerkki, josta on muun muassa PK 10:5.2:ssa erikseen säädetty, että lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei ole sitova. Vapaata peruutettavuutta korostaa, että sen voi tehdä jopa suullisesti. Oikeusjärjestys määrittää yksityiskohtaisemmin tahdonilmaisusta muun muassa testamentin muotoisuuden, miten testamentti saatetaan voimaan, miten se voidaan peruuttaa sekä miten perilliset voivat riitauttaa testamentin pätevyyden.⁸

Perustunnusmerkeissä kuolemanvaraisuutta voidaan hyödyntää erottelukäsitteenä. Yleisesti käytetään erottelua oikeustoimiin elävien kesken ja oikeustoimiin kuoleman varalta. Kuolemanvaraisuudessa on kyse siitä, että oikeusvaikutusten syntyminen on yhteydessä perittävän kuolemaan, jolloin kuolemanvaraisella oikeustoimella ei siten ole vaikutuksia perittävän elinaikana. Mikä tarkoittaa, että testamentin oikeusvaikutukset alkavat vasta kuolemasta.⁹ Testamentti on jäämistöä koskeva oikeustoimi, jossa perittävä määrää ennalta kuolemanvaralta omaisuudestaan. Jäämistö koostuu yksinkertaisimmillaan usein perittävän kuolinhetkellä kuuluneesta omaisuuden säästöstä, varojen ja velkojen erotuksesta. Jäämistöstä tulee sitä monimutkaisempi mitä enemmän perittävällä oli oikeussuhdeverkostoja eläessään. Jäämistöön luettaisiin kaikki ne varallisuutta koskevat oikeudet ja velvollisuudet, jotka antoivat oikeuksia sekä velvoittivat perittävää hänen eläessään. Perittävän kuollessa tämä oikeussuhdeverkosto muut-

⁷ Aarnio & Kangas 2015, 17-19.

⁸ Aarnio & Kangas 2015, 20-22; Kaisto & Lohi 2013, 372.

⁹ Aarnio & Kangas 2015, 23.

tuu. Testamentin sanotaan olevan jäämistöä koskeva oikeustoimi, sillä tarkoitetaan sekä reaalista että laskennallista jäämistöä. Reaaliseen jäämistöön voidaan lisätä perittävän eläessä antamista lahjoista tai ylisuurista henkivakuutusmaksuista johtuvia laskennallisia eriä perintökaaren mukaisesti. Laskennallinen jäämistö on edellä mainituista syistä suurempi. Oikeudellisena käsitteenä jäämistö on avoin, jolloin sen käsitteen avulla ei ole mahdollista tarkoin erottaa sitä, mikä on siihen kuuluvaa ja mikä ei ole siihen kuuluvaa.¹⁰

Jälkisäädökset ovat käytännössä lähes aina vastikkeettomia. Tästä huolimatta vastikkeetomuuksella ei voida pitää testamentin käsitteen välttämättömänä ehtona. Aarnion ja Kankaan mukaan on mahdollista, että testamentin saaja antaa testamentin tekijälle korvauksen, jotta tämä tekisi jälkisäädöksen korvauksen suorittajan hyväksi. Tällaisessa tapauksessa molemmat osapuolet voivat ymmärtää suorituksen olleen testamentin tekemisen vastiketta. Vastike voi olla joko rahasuorituksen antamista tai vaihtoehtoisesti työtä testamentin tekijän hyväksi. Välittömän suorituksen tekeminen ei synnytä perittävälle velvollisuutta jälkisäädöksen tekemiseen. Jos testamenttilupaus liittyy laajempaan oikeustoimikokonaisuuteen niin lupauksen toteuttamatta jättäminen voi aiheuttaa oikeusseuraamuksia.¹¹

Yksipuolisuus liitännäisenä tunnusmerkkinä merkitsee nykyään sitä, että oikeustoimen pätevyys on riippumaton testamentin saajan hyväksymisestä tai hänen muusta perittävän elinajan aikana tehdystä toimista. Testamentin tekijän tahdonilmaisu luo jo sitovuuden, kunhan tahdonilmaisu muutoin on lainmukaisesti tehty. Lisäksi testamentin pätevyys ei myöskään edellytä perillisten hyväksyntää ennen perittävän kuolemaa. Tämänkaltaisessa tapauksessa testamentin ja esimerkiksi kaupan välillä on oikeudelliselta kannalta erittäin suuri ero. Testamentin tekijän kuoltua on tehtävä määrätty toimi sekä testamentin tiedoksianto, on tehtävä siten kuin PK 14 luvussa sitä edellyttää, mutta se ei tee testamentista kaksipuolista oikeustointa. Yksipuolista oikeustointa on perusteltu muun muassa sillä, että se ehkäisee aiheetonta perinnöllä spekulointia. Jälkisäädös voi myös ulottautua myös henkilöihin, jotka eivät olleet syntyneet vielä testamentin teko hetkellä tai heistä ei ollut vielä muutoin tarkkaa tietoa saatavilla.¹²

Testamentin tunnusmerkkeihin on liitetty myös peruutettavuus ja se on testamentille luonteenaista. Peruutettavuudesta tulee muistaa, että tahdonilmaisu on testamentti, koska kuolemanvaraisista oikeustoimista ainoastaan testamentti voidaan milloin hyvänsä ja vapaaehtoisesti peruuttaa. PK 10:5 sanotaan, että jos testamentin tekijä on peruuttanut määräyksensä tai jos hän on hävittänyt testamentin tai muutoin ilmaissut selkeästi, ettei aiemmin

¹⁰ Aarnio & Kangas 2015, 29-30.

¹¹ Aarnio & Kangas 2015, 35.

¹² Aarnio & Kangas 2015, 49-50.

annettu määräys enää vastaa testamentin tekijän viimeistä tahtoa, kyseisestä testamentista tulee tehoton. Lisäksi lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei ole sitova.¹³

KKO 2016:32 ratkaisussa puoliset K ja M olivat avioituneet vuonna 2003 ja asuneet erillään vuodesta 2005 lähtien. Heidät oli vuoden 2007 joulukuussa tuomittu avioeroon. M oli vuoden 2007 tammikuussa tehnyt testamentin useana kappaleena K:n hyväksi. M oli pitänyt itsellään yhden kappaleen ja antanut kaksi muuta K:lle. M oli vielä joulukuussa 2007 pidetyssä osituskokouksessa ilmaissut testamentin vastaavan edelleen hänen tahtoaan. M kuoli kesäkuussa 2012. M:n perillinen J vaati, että testamentti julistetaan tehottomaksi, koska M:n hallussa ollut testamenttia ei ollut löytynyt M:n jäämistöstä ja M:n voitiin siten olettaa hävittäneen testamentin. K vastusti J:n vaatimusta, koska hänellä oli M:n kuollessa edelleen hallussaan mainitut kaksi testamenttia kappaleita. Tapauksessa oli kysymys näytön arvioinnista, siitä oliko M peruuttanut testamentin hävittämällä sen PK 10 luvun 5 §:n mukaisesti. Korkein oikeus katsoi lopulta, ettei K ollut näyttänyt toteen, että M:n testamentti olisi edelleen osoittanut M:n viimeistä tahtoa, jolloin testamentti katsottiin hovioikeuden ratkaisun mukaisesti tehottomaksi. Ratkaisuun vaikutti myös J:n esittämä vastatodistelu siitä, että M:n suhtautuminen K:ta kohtaan oli muuttunut katkerasti vuodesta 2009 alkaen. Vastatodistelussa on muun muassa M:n katumusta hänen tekemästään testamentista K:n hyväksi ja siitä ettei M tahtonut pitää testamenttia enää voimassa.¹⁴

Testamenttitahto ja ilmaisu tapa on pidettävä erossa toisistaan. Testamentti tulee lain mukaan tehdä kirjallisesti, allekirjoitettava ja todistettava. Testamentin muotoa ei tule kuitenkaan pitää testamentin käsitetunnusmerkkinä. Tahdonilmaisun muoto koostuu usein yksittäisistä muodollisuuksista, kuten asiakirjasta, allekirjoituksista ja todistuksista. Testamenteissa voi joskus ilmestyä muotovirheitä, jolloin oikeustoimesta tulee pätemätön. Kuitenkin muotovirheisestä testamentista voi tulla pätevä, jos kukaan perillisistä ei moiti testamenttia määräjajan puitteissa. Testamenttihan on laissa määrätty vähimmäismuoto, mutta hätätilan vallitessa tehty suullinen testamentti täyttää sekin testamentin vaatimukset, jos testamenttia tehtäessä on kaksi todistajaa ollut yhtä aikaa läsnä. Vastaavasti hätätilan vallitessa ilman todistajia ja näiden allekirjoituksia tehty kirjallinen testamentti saa pätevyyden. Jälkikäädökselle on pidetty luonteenomaisena sitä, että testamentilla määrätään perimysjärjestyksestä poiketen.¹⁵

¹³ Aarnio & Kangas 2015, 50.

¹⁴ KKO 2016:32.

¹⁵ Aarnio & Kangas 2015, 51.

3.2 Testamentin muotomääräykset

Testamentin muotomääräysten olennainen merkitys on tahdonilmaisun oikeaperäisyyden varmistaminen ja kun testamenttimääräys on saanut tahdonilmauksensa kahden esteettömän henkilön todistaessa testamenttiasiakirjaa, jolloin on todennäköistä, että testamentti on perittävän itsensä tekemä. Muotomääräysten tarkoituksena on vaikeuttaa testamentin väärentämistä sekä sen sisällön vääristelyä ja koska tahdonilmaisun antaja ei ole torjumassa mahdollisesti tekaistuja testamenttiin perustuvia vaatimuksia, sen takia testamentin oikeaperäisyyden ja oikea sisällön varmistaminen on lainsäädännössä asetettu korkealle.¹⁶ Testamentin muotoa koskevat määräykset eivät ole riippuvaisia perittävän omaisuuden laadusta, laajuudesta tai sijainnista. Testamentin muotomääräykset tulisi tehdä aina noudattaen omaisuuden sijaintimaan muotomääräyksiä. Testamentin muotomääräykset ovat ankaria.¹⁷ PK 10 luvun mukaan testamentin tulee olla allekirjoitettu perittävän puolesta ja sitä tehtäessä tulee paikalla olla kaksi todistajaa, jotka allekirjoittavat todistavansa testamentin. Jos näitä määräyksiä ei ole noudatettu, testamentti voidaan kanteella julistaa pätemättömäksi. Pienikin poikkeama muotomääräyksessä voi aiheuttaa jälkisaädöksen pätemättömyyden, vaikka oikeustoimi vastaisikin tekijänsä vakaata tahtoa. Muotomääräysten merkitys korostuu testamentin saajan kannalta epäedullisesti, jos testamentin pätevyys riitautetaan ja saajan on osoitettava, että testamentti on tehty laissa säädetyin muodoin.¹⁸

Testamentin tekijän ei tarvitse kertoa todistajille testamentin sisällöstä, mutta hänen tulee kertoa kyseisen asiakirjan olevan testamentti. Testamentti on asiakirjana oikeudellinen dokumentti. Asiakirja vaatimuksen kannalta ei ole olennaista, kuinka testamentin teksti on kirjoitettu. Testamentin teksti voidaan kirjoittaa kaikilla mahdollisilla käytettävissä olevilla tekstin tuottamismuodoilla. Asiakirjan pätevyys ei vaikuta myöskään se, millä kielellä testamentin teksti on laadittu, kunhan perintökaaren muotomääräyksiä on noudatettu. Testamentin alustallakaan ei ole vaikutusta testamentin pätevyyden kannalta, jolloin käytännössä testamentti voidaan olla kirjoitettu esimerkiksi testamentattavan esineen taakse. Kuitenkin asiakirjavaatimuksen takia videoitu testamentti ei ole pätevä, vaikka videoidulla testamentin sisällön kertomisella on merkitystä sen kannalta, onko testamentin tekijä ollut kelpoinen määrittämään omaisuudestaan testamentilla.¹⁹

Testamentin pätevyyden kannalta ei ole merkitystä, onko testamenttiin merkitty päiväystä, vaikka päiväyksen merkitseminen testamenttiin auttaa sen tulkinnan kanssa. Päiväyksen puut-

¹⁶ Lohi 2000, 952; Kaisto & Lohi 2013, 372.

¹⁷ Aarnio & Kangas 2015, 160-161.

¹⁸ Lohi 2000, 936; Kaisto & Lohi 2013, 372.

¹⁹ Aarnio & Kangas 2015, 162.

tuminen ei ole siis muotovirhe, vaikka päiväyksellä on merkitystä tahdonmuodostuksen ajankohdan kannalta. Esimerkiksi niissä tapauksissa jossa perittävä on dementoitunut ja on syytä epäillä perittävän kelpoisuutta tehdä testamentti. Aarnio ja Kangas ovat viitanneet KKO 1974:118 ratkaisuun, jossa todettiin, ettei testamentin pätevyyteen ei vaikuta onko päiväystä kirjattu vai ei.²⁰ Laissa ei edellytetä, että jälkisaädös on otsikoitu testamentiksi eli testamentti ei ole pätemätön sen takia, ettei sitä ole otsikoitu testamentiksi. Olennaisinta on testamenttaustarkoitus, joka on tehty määrämuotojen mukaisesti.²¹

PK 10:1 edellyttää, että testamentin tekijä täyttää muotomääräyksen allekirjoittamalla tahdonilmaisunsa testamenttiinsa. Allekirjoitus on merkittävä testamenttiasiakirjaan, eikä sitä voida tehdä sähköisesti.²² Oikeusministeriön työryhmämietinnön mukaan ei nähdä tarvetta sille, että testamentti voitaisiin tehdä sähköisesti tai allekirjoittaa esimerkiksi leimasimen tai muun vastaavan teknisen apuvälineen avulla. Työryhmä myös kokee, että testamenttiasiakirjan mahdollistaminen sähköisesti loisi uusia oikeudellisia ongelmia, mutta he eivät mainitse millaisia ongelmia siitä syntyisi.²³ Testamentissa on muotovirhe, jos siitä puuttuu PK 10:1 määräämät allekirjoitukset. Muotovirheen takia testamentista tulee pätemätön, johon voidaan vedota moitekantein määräajassa.²⁴ Määrämuodon noudattamatta jättäminen ei kuitenkaan suoraan aiheuta testamentin pätemättömyyttä. Muotovirhe saattaa korjaantua, jos perilliset eivät nosta moitekannetta laissa säädetyssä kuuden kuukauden määräajassa PK 14:5:n mukaisesti. Perillisten moitevalta voi katketa aiemminkin, jos testamentti hyväksytään tai perilliset luopuvat muulla todistettavalla tavalla moiteoikeudestaan. Lisäksi muut jäämistöintressit kuin perilliset voivat menettää mahdollisuutensa vedota muotovirheeseen, jos he eivät vetoa muotovirheeseen kohtuullisessa ajassa.²⁵

KKO 1993:2 ratkaisussa testamentti tuomittiin pätemättömäksi, koska perittävä ei ollut allekirjoittanut testamenttia, joka oli annettu asianajajan laadittavaksi. Asiakirja oli muutoin pätevä, mutta perittävän allekirjoituksen puuttuminen oli muotovirhe.²⁶ Allekirjoituksen puuttuminen testamenttiasiakirjasta tulkitaan testamenttaustahdon puutteeksi. Mikä on käytännössä sama kuin koko asiakirjaa ei olisi olemassa. Allekirjoitus tulee pääsääntöisesti itse kirjoittaa testamenttiasiakirjaan, mutta se on myös mahdollista kirjoittaa avustetusti, jos allekirjoitustahto on riidaton. Testamentin allekirjoitus voidaan merkitä testamenttiasiakirjalle jo ennakoon ja varsinaisessa testamentin tekotilaisuudessa tarvitsee ainoastaan tunnustaa ennakkoon

²⁰ Aarnio & Kangas 2015, 163.

²¹ Aarnio & Kangas 2015, 165.

²² Aarnio & Kangas 2015, 166.

²³ Astola & Helin 2004, 60.

²⁴ Aarnio & Kangas 2015, 168.

²⁵ Lohi 2000, 936.

²⁶ KKO 1993:2

merkitty allekirjoitus.²⁷ Pääsääntönä on, että testamentin tekijä voi tunnustaa omaksi vain itse allekirjoittamansa allekirjoituksen. Jos jostain syystä joku muu on allekirjoittanut testamentin tilanteessa, jossa testamentin tekijä on pyytänyt tai muutoin avustetusti sen tehnyt. Tämänkaltaisesta toiminnasta on tehtävä merkintä testamenttiin. Lisäksi avustettu allekirjoitus ja allekirjoituksen merkintä testamentin tekijän pyynnöstä voivat tapahtua vain kahden todistajan läsnä ollessa samanaikaisesti. Testamentin allekirjoitus tekniikan ei tarvitse välttämättä olla kirjoitettu kaunokirjoituksella, jos testamentin tekijä on kirjoittanut nimensä tekstaamalla tai tekstaustyypillisellä käsialalla vakiintuneesti. Tällaisessa tapauksessa tekstattu nimikirjoitus on testamentin allekirjoituksena laillinen.²⁸

Korkeimman oikeuden KKO 2016:40 ratkaisussa testamentin todistuslauselman mukaan testamentin todistaminen oli tapahtunut perintökaaren 10 luvun 1 §:ssä säädettyllä tavalla. Testamentin tekijän perillinen vaati testamentin julistamista pätemättömäksi muotovirheen perusteella, koska testamentin todistajat ei olleet samanaikaisesti paikalla testamenttia allekirjoitettaessa ja he eivät olleet tienneet todistavansa testamenttia. Ratkaisussa oli kysymys siitä, oliko testamenttia tehtäessä noudatettu sen tekemistä koskevia muotovaatimuksia ja siitä, oliko testamentin moittija esittänyt sellaisia testamentin todistuslauselman luotettavuutta vähentäviä seikkoja, että näyttövelvollisuus testamentin muotomääräysten noudattamisesta olisi siirtynyt testamentin saajille. Ratkaisussa otettiin kantaa perintökaaren 10 luvun 1 pykälään, 10 luvun 2 pykälän 2 momenttiin ja 13 luvun 1 pykälän 2 kohtaan.²⁹

3.3 Testamenttaustahdon tulkinta ja tarkoitus

Testamentti ei ole sopimus ja siksi sen tulkintaan ei sovellu samat säännöt kuin yleisten varalisuusoikeudellisten sopimusten tulkintaan. Testamentin tulkinnessa noudatetaan subjektiivisen tulkinnan periaatetta (PK 11:1). Testamentille annetaan testamentin tekijän tarkoitusta vastaava tulkinta, jos se ei ole mahdollista, testamenttia on tulkittava testamentin tekijän oletetun tarkoituksen mukaisesti.³⁰ Olennaista testamentin tulkinnessa on tekijän tahdon ja tarkoituksen toteutuminen. Subjektiivisen sananmukaisen tulkinnan periaatteen mukaan testamentille on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä antamaan perittävän viimeistä tahtoa vastaava tulkinta, vaikka tahdonilmaisussa olisi poikkeamia yleiskielellisestä ilmaisusta tai kirjoitusvirheestä johtuen. Vastaavasti subjektiivisen tulkinnan periaatetta käytetään silloin, kun tahdonilmaisija on tehnyt ilmaisuerehdyksen, joka poikkeaa tarkoitetusta tahdonilmaisusta.³¹

²⁷ Aarnio & Kangas 2015, 169-170.

²⁸ Aarnio & Kangas 2015, 173; Kaisto & Lohi 2013, 372-373.

²⁹ KKO 2016:40.

³⁰ Kangas 2013, 528.

³¹ Kaisto & Lohi 2013, 373-374.

KKO 1982 II 43 ratkaisussa todetaan, että testamentin tulkintaratkaisu on suhteutettu siihen nähden, miten omaisuus on jaettava eri edunsaajien kesken.³² Seuraavat korkeimman oikeuden ratkaisut kuvaavat hyvin testamentin tulkintaongelmia. KKO 2005:6 ratkaisussa puolisoiden keskinäisessä omistusoikeustestamentissa oli toissijaismääräys. Leski myi testamentilla saamansa ensiksi kuolleen kuulumien kiinteistön ja sijoitti kauppahinnan obligaatioihin, jonka jälkeen leskellä katsottiin olleen oikeus määrätä obligaatioista omalla testamentillaan.³³ Oikeus määrätä obligaatiosta perustui osaltaan korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan siihen, että leski oli testamentin teko hetkellä tarkoittanut obligaatiosta saatavia rahoja. KKO 1992:197 ratkaisussa keskinäisen testamentin mukaan omaisuus oli viimeksi eläneen kuoltua ”jaettava tasan perillistemme kesken”. Perillisiä olivat tytär ja kuolleen pojan kolme lasta. Jutussa esitetty selvitys ei oikeuttanut päättelemään, että testamentin tekijät olisivat tahtoneet poiketa omaisuutensa jakamisesta lain mukaan. Testamentin nojalla tytär siis sai puolet ja kukin lapsenlapsista kuudesosan omaisuudesta.³⁴

KKO 1983 II 96 ratkaisussa puolisoiden keskinäisen testamentin sanamuodon mukaan jälkeen elävä sai pesän omaisuuteen hallintaoikeuden. Tapauksessa ei oltu esitetty sellaista erityisperustetta, jonka mukaan olisi oikeutetusti voitu päätellä, että puoliset, joilla oli rintaperillisiä. Olisivat tarkoittaneet testamentin tulkittavaksi siten, että kyseessä olisi ollut omistusoikeutta tarkoittava tahto. Lesken oikeus tilan myyntiin määräytyi PK 12 luvun 4 §:n mukaisesti.³⁵ KKO 1981 II 83 ratkaisussa puoliset olivat toukokuussa 1948 tekemässään keskinäisessä testamentissa määränneet, että heidän omaisuutensa oli toisen kuoltua jäävä täydellä omistusoikeudella jälkeensajalle ja että omaisuus molempien kuoltua oli jaettava ”lain mukaan”. Ensin kuolleen puolison perillisten vaatimuksesta vahvistettiin puolisojen tarkoituksena olleen, että omaisuus molempien puolisojen kuoltua oli testamentin mukaan jaettava kummankin puolison lähimpien perillisten kesken.³⁶

Testamentin sanamuoto ja testamentin tekijän väitetty tarkoitus saattavat olla usein ristiriidassa keskenään. Jos joku vetoaa testamentin tekijän tarkoitukseen, hänen tulee näyttää veetoimuksensa toteen. Testamentin tekijän tarkoitusta voi perustella kaikella mahdollisella aineistolla, joka kertoo testamentin tekijän aikomuksista. Testamentin tulkinta perustuu subjektiivisen tulkintaan, mutta tulkitsijan tulee kiinnittää huomiota testamentin sanamuotoon. Testamentin sanamuotoa tulkitaan lähtökohtaisesti ja jos joku vaatii siitä poikkeamista, tulee hänen todistaa väitteensä.³⁷ KKO 1992:24 ratkaisussa testamentin tekijät olivat laatineet

³² KKO 1982 II 43.

³³ KKO 2005:6.

³⁴ KKO 1992:197.

³⁵ KKO 1983 II 96.

³⁶ KKO 1981 II 83.

³⁷ Kangas 2013, 529.

ja allekirjoittaneet keskinäisen testamentin käyttäen apunaan vuonna 1937 painettua asiakirjakaavakokoelmaa. Testamentin sanamuodon mukaan eloonjäänyt sisar sai hallita kaikkea pesän omaisuutta jakamattomana kuolemaansa saakka. Testamentin tekijöiden tarkoituksesta esitetyn selvityksen perusteella heidän katsottiin tarkoittaneen omistusoikeustestamenttia.³⁸ Subjektiivisen tulkinnan periaate oikeuttaa tulkitsijan rajoituksetta käyttämään testamenttiin kuulumatonta tulkinta-aineistoa testamentin sisällön selvittämiseksi. Periaatteen luonteeseen kuuluu, ettei se rajoita aineistoa laadun tai määrän suhteen, saati sen suhteen kuka hyödyntää tulkinta-aineistoa.³⁹

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2016:60 on kyse puolison perintöoikeudesta ja keskinäisestä testamentista avioerohakemuksen ollessa vireillä. A ja B olivat solmineet avioliiton vuonna 2005 ja A haki yksin avioeroa 16.11.2010. B kuoli rintaperillisittä 9.7.2011 avioliittolain (235/1929) 26 §:n mukaisen harkinta-ajan ollessa avoinna. B:n perilliset vaativat vahvistettavaksi, ettei A:lla ollut B:n kuollessa vireillä olevan avioerohakemuksen johdosta perintökaaren 3 luvun mukaista oikeutta B:n jäämistöön ja samoilla perusteilla perilliset vaativat, että puolisoiden keskinäinen testamentti julistetaan tehottomaksi. A:n mukaan puolisoiden yhteenkuuluvuus ei lakannut missään vaiheessa avioerohakemuksesta huolimatta. Kysymys perintökaaren 3 luvun 7 §:n 1 momentissa tarkoitettujen erityisten asiahaarojen olemassa olostsa ja siitä, oliko B:n A:n hyväksi tekemä testamentti vallinneissa olosuhteissa perintökaaren 11 luvun 8 §:ssä säädetyn johdosta tehoton. Korkein oikeus päätyi siihen, että A näytti toteen, ettei A:n ja B:n välinen sosiaalinen suhde koskaan lakannut ja osoitti sillä, että oli kyse 3 luvun 7 § pykälän mukainen erityinen asianhaara. Korkein oikeus katsoi tulleen selvitetyn, että B on tahtonut pitää A:n hyväksi tekemänsä testamentin voimassa.⁴⁰

KKO 2016:30 ratkaisussa aviopuolisot olivat määränneet keskinäisessä hallintaoikeustestamentissaan, että heidän perillisensä saivat omistusoikeuden hallintaoikeuden alaiseen omaisuuteen vasta kummankin puolison kuoltua. Kysymys rintaperillisittä ensiksi kuolleen puolison sukulaisten oikeudesta hakea edunvalvojan määräämistä valvomaan omaisuuden tulevien oikeutta hakemuksen hyväksymisen edellytyksistä. Tapauksessa oli pääosin kyse testamentin tulkinnasta ja omaisuuden omistamattomuudesta, jolle Kari H:n toissijaiset perilliset hakivat edunvalvontaa holhoustoimilain perusteella. Korkein oikeus tulkitsi keskinäisen testamentin hallintaoikeustestamentiksi, kun käräjäoikeus ja hovioikeus olivat tulkinneet testamentin sanamuodon tarkoittaneen varmistavan lesken oikeuksia.⁴¹

³⁸ KKO 1992:24.

³⁹ Kangas 2013, 529.

⁴⁰ KKO 2016:60.

⁴¹ KKO 2016:30.

3.4 Testamentin jaottelu

Tyypipakkoisuudessa eli numerus clausus -periaatteessa on kyse siitä, voidaanko oikeuksia ja velvollisuuksia perustaa sekä lakkauttaa muutoin kuin erityisillä, lain mukaisilla oikeustoimityypeillä. Sopimusvapaudessa tärkein kysymys on sopimusten sisältövapaus, joka on jaettu tyypivapauteen ja sisältövapauteen. Tyypivapaus koskee numerus clausus -periaatteen soveltuvuutta ja sisältövapaus koskee sitä, mitä voidaan yksityiskohtaisesti määrätä. Testamentti on perittävän tahdosta riippuva ja varallisuutta koskeva tahdonilmaisu, jolloin oikeustoimiopilliset sopimusvapauden rajoitukset eivät sovellu testamenttiin. Perittävällä on siis vapaus itse päättää, tekeekö hän testamentin, kenelle hän sen tekee ja peruuttaako hän sen.

Tyypipakkoisuus on testamenttioikeudelle vieras, koska testamentilla on määrämuotonsa, mutta laki ei aseta tietynlaista kaavamaisuutta testamentissa pätevyyden edellytykseksi. Jälkikäädökset jaotellaan ryhmiin niiden sisällön mukaan päätyyppeihin. Päätyypeistä testamentit voidaan jaotella alaryhmiin, jossa niillä on omat erityispiirteensä. Jakamalla testamentit eri ryhmiin on syntynyt jako yleistestamentteihin ja erityisjälkikäädöksiin sekä useampiportainen ryhmittely, johon kuuluvat esimerkiksi omistus, hallinta- ja tuotto-oikeustestamentit.⁴²

Erityisjälkikäädökset ja yleisjälkikäädökset on eroteltu suoraan lain säädännössä. PK 18:1 mukaisesti kuolinpesän osakkaina ovat perillinen ja leski eräissä tapauksissa sekä yleistestamentin saaja. Legaatin saaja ei ole kuitenkaan kuolinpesän osakas, mutta pääsääntönä on, että legaatit tulee täyttää jakamattomasta pesästä. Yleistestamenttia ei ole laissa suoraan määriteltä käsitteenä. Yleistestamentiksi on määriteltä oikeuskirjallisuudessa jälkikäädös, joka oikeuttaa saman tyyppisen aseman kuin perillisellä lain mukaan on. Yleisjälkikäädöksestä on kyse, jos testamentin saajalle annetaan koko omaisuus, määräosa omaisuudesta tai se osuus mitä jää muiden määräysten täyttymisen jälkeen. Erityisjälkikäädöksen eli legaatin saajan oikeus on etuuskohtaisesti määritetty. Legaatiksi määritellään sellainen testamenttimääräys, jolla annetaan saajalle ennalta määrätty esine omistusoikeuksin eli esinelegaatit, arvomäärä eli velvoiteoikeudellinen legaatit. Eräs legaatit on myös, jos annetaan omaisuutta omistusoikeutta vähäisemmin oikeuksin eli käyttö- tai tuotto-oikeustestamentti. Edellä mainittujen legaatin muotojen ansiosta legaatiksi tulkitaan myös määräys, jossa testamentin saajalle annetaan esimerkiksi kiinteistö käyttö- tai tuotto-oikeuksin. PK 18:1 pohjautuvan kuolinpesän osakkaiden mukaan legaatinsaajalla ei ole oikeutta kuolinpesään, ellei testamentin tulkinasta poikkeustilanteissa muuta johdu.⁴³

⁴² Aarnio & Kangas 2015, 54-55.

⁴³ Aarnio & Kangas 2015, 55-56; Kaisto & Lohi 2013, 371.

3.4.1 Omistusoikeustestamentti

Omistusoikeustestamentin saajalla on käytännössä kaikki mahdolliset omistajalle kuuluvat oikeudet siihen omaisuuteen, mitä testamentti koskee. Tällaisen testamentin saaja voi tehdä kyseisestä omaisuudesta testamentin, jolloin omaisuus aikanaan siirtyy perintönä hänen oikeudenomistajilleen.⁴⁴ Yleensä kun on tarkoitus antaa testamentin saajalle rajoittamaton määräysvalta omaisuuteen, tätä tarkoitusta ilmaistaan sanoilla ”täysi omistusoikeus”⁴⁵. Testamentin tekijän tarkoitus nousee testamenttia tulkittaessa keskeiseen asemaan, jos testamentissa määrätty omaisuus on testamentattu täydellä omistusoikeudella, mutta testamentissa on samanaikaisesti lisämääreitä⁴⁶.

Rajoitetusta omistusoikeustestamentista eli vallintatestamentista puhutaan silloin, kun omaisuus on ensisaajan kuoltua siirtyvä toissijaiselle saajalle. Tällaisen testamentin saajalla on valtuus toimia *inter vivos* eli elävien kesken, mutta hänellä ei ole oikeutta tehdä testamenttia kyseisestä omaisuudesta. Vallintatestamentin saaja saa käyttää hyväkseen testamenttipä omaa ja hänellä ei ole velvoitetta säilyttää testamentin nojalla saamaansa omaisuutta koskemattomana lopullisen saajan varalta. Yleensä testamentissa on syytä selvittää, millaisesta käyttövaltuutuksesta on kyse.⁴⁷

Rajoitettua omistusoikeustestamenttia käytetään lähinnä turvaamaan lesken asemaa aviopuolisoiden välisissä keskinäisissä testamenteissa, joihin sisältyy toissijaismääräys. Tyypillisesti sananmuoto jää niukaksi ja sen tulkinnan ohjeena käytetään PK 12:1⁴⁸, joka kuuluu seuraavasti: ”Jos testamentissa on määrätty, että eloonjääneelle puolisolle perillisenä tai yleisjälkisaadoksen saajana tuleva omaisuus on puolison oikeuden lakattua menevä muulle henkilölle, on vastaavasti sovellettava, mitä 3 luvussa on säädetty, jollei testamentista muuta johdu.” Kuitenkin PK 12:1 tulkintaolettama tulee sananmuotonsa mukaan sovellettavaksi vain, jos seuraavat edellytykset täyttyvät: Omaisuuden ensisaajana on eloonjäänyt aviopuoliso, joka saa omaisuuden yleistestamentilla, testamentissa on toissijaismääräys ja testamentin tulkinnasta ei muuta johdu. Ensisaajan oikeuden sisältö ja omaisuuden jako hänen kuoltuaan, näiden ehtojen vallitessa määräytyvät PK 3:1-7:ssä olevien oikeusohjeiden nojalla.⁴⁹

⁴⁴ Aarnio & Kangas 2015, 55-56.

⁴⁵ Aarnio & Kangas 2015, 619.

⁴⁶ Aarnio & Kangas 2015, 620.

⁴⁷ Aarnio & Kangas 2015, 58.

⁴⁸ Aarnio & Kangas 2015, 627.

⁴⁹ Aarnio & Kangas 2015, 629.

KKO 1940 II 225 ratkaisussa puolisoiden keskinäisessä testamentissa oli määrätty, että toisen heistä kuoltua jälkeen elävä sai ”koko elinaikansa täydellä omistusoikeudella pysyä liikuttamattomassa pesässä olematta siitä kenellekään tilivelvollinen”. Testamentin sanamuodon ja jutussa testamentin tarkoituksesta esitetyn näytön perusteella katsottiin, että eloonjäänyt oli saanut omistusoikeuden jäämistöön.⁵⁰ KKO 1972 II 66 ratkaisussa oli puolisoiden keskinäisessä testamentissa määrätty, että toisen heistä kuoltua ”jälkeenjäävä saa tilivelvollisuudetta hallita elinaikansa kaikkea sekä yksityistä että yhteistä omaisuuttamme”. Testamentin todistajien puolisoiden tarkoituksesta antamien lausuntojen perusteella katsottiin eloonjääneen puolison saaneen omistusoikeuden kuolleen puolison jäämistöön kuitenkin siten, että eloonjääneen tuli luovuttaa lakiosuus kuolleen puolison rintaperillisille. Puolisot olivat testamentin teon jälkeen saaneet tietää, ettei testamentin sanonta vastannut heidän testamentilla tarkoittamaansa tahtoa. Puolisot olivat tiedon saatuaan ilmoittaneet testamentin todistajille aikomuksensa muuttaa testamentin sanamuotoa vastaamaan heidän todellista tahtoaan, mutta tämä seikka ei oikeuttanut päättelemään, että testamentin tekijät olisivat muuttaneet alkuperäisen tarkoituksensa ja hyväksyneet testamentin sanamuodon mukaisen tulkinnan viimeiseksi tahdokseen.⁵¹

3.4.2 Käyttö- ja hallintaoikeustestamentti

Käyttö- ja hallintaoikeustestamentti antaa testamentin saajalle oikeuden hallita testamentattua omaisuutta ja antaa valtuuden nauttia omaisuuden tuottamasta tulosta ja tuotosta.⁵² Käyttöoikeustestamentti kuuluu jälkisäädösten yleisluokituksessa legaattien eli erityisjälkisäädösten ryhmään ja luokituksen takia käyttöoikeustestamentin saaja ei voi tässä ominaisuudessa osallistua kuolinpesän PK 18:2:ssa säänneltyyn yhteishallintoon, koska hallintovaltuus kuuluu ainoastaan kuolinpesän osakkaille, jotka on määritelty PK 18:1:ssä.⁵³ Käyttöoikeustestamenttia koskevat säännökset perintökaaren luvussa 12.⁵⁴ Käyttöoikeustestamentin avulla voidaan turvata ensisaajan asema, mutta voidaan samalla varmistaa, ettei ensisaaja hävitä omaisuutta toissijaisten saajien vahingoksi.⁵⁵ Jos testamentin sisältöä voidaan joutua tulkitsemaan, testamenttia tulkitaan lopullisen saajan eduksi. Vastaavasti hallintatestamenttia tulkitaan ensisaajan edun mukaisesti, josta esimerkkinä lesken etu. Käyttöoikeustestamentti antaa saajalle suppeamman oikeuden kuin hallintatestamentti, koska käyttöoikeuden saajan tulee kiinnittää huomiota omistajan oikeuksiin ja etuihin. Esimerkiksi rahavarat on sijoitettava omistajan nimiin varmallalla tavalla ja tuottotarkoituksessa. Käyttöoikeutettu saa käyttää vain tuoton koron. Kiinteää omaisuutta ei saa myydä, eikä yleensä irtainta omaisuuttakaan, ellei

⁵⁰ KKO 1940 II 225.

⁵¹ KKO 1972 II 66.

⁵² Aarnio & Kangas 2015, 57.

⁵³ Aarnio & Kangas 2015, 658-659.

⁵⁴ Norri 2010, 171.

⁵⁵ Aarnio & Kangas 2015, 655; Norri 2010, 171.

tarkoituksena ole niin sanottu omaisuuden uudistaminen. Luonnollinen poikkeus on sellainen tapaus, jossa testamentilla käyttöoikeudella annettuun omaisuuteen kuuluu elinkeinoyritys, jolloin käyttöoikeuden haltijalla on lupa luovuttaa yrityksen säännöllisiin tavaravaihtoihin kuuluvia irtaimia omaisuuksia. Käyttöoikeuden alaista kiinteää tai irtainta omaisuutta ei saa pantata. Tämän lisäksi käyttöoikeustestamentin saajan tulee pitää henkilökohtainen omaisuutensa selvästi erillään käyttöoikeuden alaisesta omaisuudesta, ellei omaisuuden tarkoituksenmukainen käyttö sitä erikseen vaadi. Käyttöoikeustestamentin saaja voi joutua asettamaan vakuuden tai hänelle voi syntyä vahingonkorvausvelvollisuus käyttöoikeuden alaiseen omaisuuteen.⁵⁶

Käyttö- ja hallintaoikeustestamenttia ei ole rajoitettu käytettäväksi vain läheisissä henkilösuhteissa, vaan sitä voidaan käyttää vapaasti. Käyttö- ja hallintaoikeustestamentin avulla perittävä voi määrätä jäämistön käytöstä ja omistusoikeudesta esimerkiksi kahden sukupolven kesken, jossa isovanhempi määrää, että hänen lapsensa saavat käyttää perittävälle kuulunutta kiinteistöä ja samalla testamentilla määrätä, että omistusoikeus siirtyy lapsenlapsille yhtä suurin osuuksin. Tämänkaltaisella järjestelyllä on perintöverotuksellisia syitä. Käyttöoikeuden haltija ei ole velvollinen suorittamaan saamastaan käyttöoikeudesta perintöveroa. Perintöveroa maksavat vain ne joilla on omistusoikeus ja omistusoikeuden haltijat voivat vähentää omaisuuden verotusarvosta käyttöoikeuden pääomitetun eli niin sanotun kapitaloidun arvon.⁵⁷ Käyttöoikeustestamenttia tulkittaessa sovelletaan PK 12:2-9:ssä olevia oikeusohjeita, ellei testamentista muuta johdu. Jos puoliset laativat keskinäisen käyttöoikeustestamentin, he voivat poiketa PK 12:2-9:n säännöksistä. Kuitenkin käytännössä testamentin tekijöiden vallinnanvapautta sääntelyissä rajoittaa perintöveroseuraamukset. Jos käyttöoikeuden saajan valtuudet ylittävät ne valtuudet, jotka PK 12:2-9:n perusteella voidaan antaa, on todennäköistä, että saaja joutuu maksamaan perintöveroa. Joten käyttöoikeustestamenttia käytettäessä välttääkseen perintöverojen saantia, kannattaa tyytyä siihen saajan asemaan mitä PK 12:2-9:ssä säädetään.⁵⁸

KKO 1954 II 44 ratkaisussa puolisoitten keskinäisessä testamentissa oli määrätty, että jälkeen elävä sai kuolemaansa asti käyttää hyväkseen pesän omaisuutta. Perillisillä ei ollut oikeutta vaatia jäämistön luovuttamista jakoon sillä perusteella, että leski oli tehnyt velkaa, jonka suorittamiseksi oli ulosmitattu jäämistöön kuuluva kiinteistö.⁵⁹ PK 12:9 sanotaan, että jos käyttöoikeuden haltia hoitaa huonosti omaisuutta tai muulla epäoikeutetulla menettelyllä ilmeisesti vaarantaa omistajan etua, voi oikeus hakemuksesta velvoittaa hänet asettamaan

⁵⁶ Norri 2010, 171.

⁵⁷ Aarnio & Kangas 2015, 656.

⁵⁸ Aarnio & Kangas 2015, 657.

⁵⁹ KKO 1954 II 44.

omaisuudella vakuuden tai päättää, että omaisuus on annettava uskotun miehen hallittavaksi. Vahingosta voidaan määrätä suoritettavaksi korvaus, oli vahinko sitten tahallinen tai huolimattomuudesta johtuvaa, kuitenkin jos huolimattomuudesta johtuva vahinko on lievää, niin korvausta ei tule määrätä. KKO ratkaisussa nähtiin päätöksen perusteella, ettei tapauksessa ollut toimittu PK 12:9 vastaisesti.

Testamenttiin perustuva käyttöoikeus ei saa loukata perillisen lakiosaa, vaan perillisen on saatava lakiosuutensa rajoituksetta eli käyttöoikeudestakin vapaana. Käyttöoikeustestamentin saaja voi maksaa perillisen lakiosan rahana, vaikka tästä oikeudesta ei olisi otettu testamenttiin erillistä määräystä, kuten PK 7:5.2 kohta osoittaa.⁶⁰ Käyttöoikeustestamentin kohde PK 12:2:n voidaan perustaa testamentin tekijän jäämistöön tai siihen kuuluvaan omaisuuteen. Jolloin käyttöoikeus voidaan rajata koskemaan esimerkiksi tiettyä kiinteistössä olevaa esinettä tietyksi ajaksi. Tällöin on testamentissa erikseen nimettävä ja eriteltävä käyttöoikeuteen kuuluva omaisuus.⁶¹ Fideikommissaarinen testamentti muistuttaa rajoitettua käyttöoikeustestamenttia, mutta ensisaajalla on velvollisuus säilyttää testamentattu omaisuus koskemattomana kuolemaansa saakka. Testamentti leikkaa disponointivaltuuksia eli valtuuksia sopia omaisuudesta. Fideikommissaarinen testamentti saattaa myös velvoittaa saajaa huolehtimaan esimerkiksi saadun kiinteistön kunnossapidosta.⁶²

3.4.3 Tuotto-oikeustestamentti

Tuotto-oikeustestamentti on jälkisäädös, jolla voidaan antaa henkilölle oikeus omaisuudesta kertyvän koron ja tuoton nostamiseen omistusoikeuden ollessa muulla henkilöllä. Tuotto-oikeus voi olla määräaikainen tai vaihtoehtoisesti kestää, kunnes tuotto-oikeuden saaja kuolee. Tuotto-oikeustestamentilla ei voida rajoittaa rintaperillisen oikeutta lakiosaan jäämistöstä, vaan siltä osin kuin testamentti rajoittaisi rintaperillisen oikeutta, testamentti olisi siltä osin tehoton. Rintaperillisen tulee kuitenkin reagoida lakiosaa loukkaavaan määräykseen lakiosailmoituksella.⁶³ Kun testamentti tulee lainvoimaiseksi, on ratkaistava, miten turvataan tuotto-oikeudenhaltijan etu ja varmistetaan, ettei omistajatahon oikeus vaarannu tuotto-oikeuden kestäessä. Ratkaisu riippuu siitä, miten laajaksi tuotto-oikeus on määritetty. Esimerkiksi jos jäämistöomaisuuden tuotto on määrätty muulle kuin lakimääräiselle perijälle, omistusoikeus tulee yleensä perillistaholle. Jos tuotto-oikeustestamentin saaja on henkilö, joka on vajaavaltainen, testamentin tekijä voi holhoustoimilain (442/1999) 41 §:n nojalla järjestää omaisuudelle erityishallinnon. Tällöin testamentin tekijä voi esimerkiksi määrätä, että perillinen saa omaisuudesta ainoastaan toimeentuloonsa tarvittavat varat ja muutoin omaisuutta hallinnoi

⁶⁰ Aarnio & Kangas 2015, 664.

⁶¹ Aarnio & Kangas 2015, 671.

⁶² Aarnio & Kangas 2015, 58.

⁶³ Aarnio & Kangas 2015, 707.

testamentissa erikseen nimetty henkilö tai hoitokunta. Omaisuuden hoitoa koskeva määräys voidaan ulottaa yli täysvaltaisuusiänkin, jos testamentin saaja on alaikäinen. Jos testamentin saaja on rintaperillinen, omaisuuden hoitoa koskeva määräys ei saa loukata rintaperillisen oikeuksia.⁶⁴

Omaisuuden hallintoa varten voidaan testamentissa määrätä testamentin toimeenpanija. Kuolinpesän hallintoon sovelletaan PK 18 luvun säännöksiä, ennen toimeenpanijamääräyksen lainvoimaiseksi tuloa. Toimeenpanijan selvitysvaltuudet ilmenevät lainvoimaisesta testamentista ja jos testamentista ei muuta ilmene niin testamentin toimeenpanijaan sovelletaan PK 19 luvun pesänselvittäjää koskevia säännöksiä. Toimeenpanijan määräys estää perillisiä yleensä sopimasta siitä, että kuolinpesä pidetään jakamattomana. Kun toimeenpanija ryhtyy tehtäväänsä, niin kuolinpesän hallintoon ei sovelleta PK 18 luvun säännöksiä. Toimeenpanijan määräys sulkee lakiosaperillisenkin pois pesän hallinnosta. Tuotto-oikeustestamentin laatijan on siis aiheellista huolellisesti määrittää tuotto-oikeuden alaisen omaisuuden hallinto ja määrätä siitä, millä tavalla tuotto on tilitettävä saajalle.⁶⁵

KKO 1985 II 149 ratkaisussa testamentin tekijä oli testamentannut omaisuutensa alaikäisille lapsilleen muun muassa määräyksiin, että nämä saivat omaisuuden vapaasti käytettäväkseen vasta täytettyään 25 vuotta. Testamentin mukaan A oli sen toimeenpanija ja hänet olit määrättävä lasten uskotuksi mieheksi kaikissa perintöön liittyvissä asioissa. A pyysi, että hänet määrätään testamentin mukaisesti alaikäisten lasten uskotuksi mieheksi. Hakemus hylättiin, kun A:lla testamentin toimeenpanijana oli oikeus pitää hallinnassaan perillisen perintöosuus, kunnes tämä täyttäisi 25 vuotta, eikä A siten tarvinnut pyytämänsä määräystä omaisuuden hoitamiseen.⁶⁶

4 Testamentin moite

Testamentin moite on perillisen testamentin saajaa vastaan ajama kanne testamentin julistamisesta pätemättömäksi ja moiteperusteet on yksilöity PK 13 luvun 1-2 pykälissä. Kanne, joka vetoaa mihinkään muuhun kuin edellä mainittuihin perusteisiin ei ole testamentin moite. Testamentin moite on nostettava määräajassa eli kuuden kuukauden kuluessa luettuna siitä hetkestä, kun testamentin saaja on antanut testamentin perilliselle tiedoksi. Testamenttia rasittava pätemättömyys korjaantuu, jos moitekannetta ei nosteta määräajassa. Jos pätemättömyys korjaantuu, tilannetta arvioidaan ikään kuin testamentti olisi jo alun perin ollut pätevä.

⁶⁷ Ineksistenssitapauksesta on kyse silloin, kun testamenttiasiakirja on kokonaan tai sen osia

⁶⁴ Aarnio & Kangas 2015, 710-711.

⁶⁵ Aarnio & Kangas 2015, 711-712.

⁶⁶ KKO 1985 II 149.

⁶⁷ Kangas 2013, 532; Kaisto & Lohi 2013, 376-377.

väärennetty, jos henkilö on pakotettu allekirjoittamaan tavalla tai toisella testamenttiasiakirja tai ei ole ollut tarkoituksen mukaista laatia testamenttiasiakirjaa. Ineksistenssitapauksissa ei ole kyse oikeustoimista, joita pitäisi moittia PK 14:5:ssä tarkoitetulla tavalla. Tämänkaltaisen asiakirja, vaikka se olisi dokumenttina nimetty testamentiksi ei muutu päteväksi testamenttioikeustoimeksi, vaikka perilliset jättäisivät nostamatta moitekanteen.⁶⁸

KKO 1982 II 152 ratkaisussa testamenttina allekirjoitettu asiakirja vaadittiin julistettavaksi mitättömäksi sillä perusteella, ettei siinä ollut todistajien allekirjoituksia. Kanne hylättiin, kun sitä ei oltu nostettu PK 14 luvun 5 §:ssä säädetystä määräajassa.⁶⁹ Testamentin moiteasiassa annettu tuomio ei ole ehdottaman lopullinen, vaan se voidaan oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa (4/1734, OK) säädetyin perustein kumota ylimääräisen muutoksenhaun avulla.⁷⁰ Testamentin moitekanne voidaan nostaa vain siinä tapauksessa, kun testamentin tekijä on kuollut.⁷¹ KKO 1979 II 51 ratkaisussa testamentin elinaikana ajatus kanteessa vaadittiin, että testamentti julistettaisiin pätemättömäksi tai ainakin todettaisiin, että testamentin tekijä ei ollut oikeustoimikelpoinen. Kanne jätettiin tutkimatta, koska ei ollut oikeudellista tarvetta testamentintekijän vielä eläessä saada tuomiota testamentin pätevydestä.⁷²

4.1 Aloitevalta ja riitauttaminen

Testamentin moittimisen aloitevalta on vain ja ainoastaan perillisellä ja valtion jäämistösaantoa koskevilla tapauksissa Valtionkonttorilla. Perillisen tulee lisäksi olla lähin perillinen perimysjärjestyksessä, jotta hän voi nostaa moitekanteen. Perillinen ei ole myöskään saanut menettää oikeutta perintöön, eikä ole saanut luopua perinnöstä, eikä ole saanut hyväksyä perittävän tekemää testamenttia tämän kuoleman jälkeen saadakseen moittia testamenttia. Etäisemmällä perillisillä ei ole oikeutta nostaa testamentin moitekannetta, kuten KKO 1962 II 111 ratkaisussa on todettu.⁷³ Ratkaisussa todetaan, kun naimattomana ja vanhemmat sekä isovanhemmat kuolleena, kuollut testamentin tekijä oli tunnustanut testamentin saajan lapsekseen eikä ollut perustetta, jonka mukaan tällä tunnustamisella ei olisi ollut laissa säädettyjä oikeusvaikutuksia, testamentin tekijän sisaruksilla ei ollut oikeutta moittia veljensä testamenttia.⁷⁴ Valtiolla on testamenttiin moiteoikeus, jos testamentin tekijä kuolee ilman perillisiä. Testamentin saajan on odotettava perillisen reaktiota testamenttiin, koska testamentin saajalla ei ole suhteessa perilliseen oikeutta vahvistuskanteella saada todetuksi testamentin pätevyttä. Perittävä ei voi testamentilla tehokkaasti estää perillistä riitauttamasta testamentin

⁶⁸ Kaisto & Lohi 2013, 378.

⁶⁹ KKO 1982 II 152.

⁷⁰ Lohi 2000, 949.

⁷¹ Kangas 2013, 533.

⁷² KKO 1979 II 51. Vrt. KKO 1954 II 32 & KKO 1958 II 118.

⁷³ Kangas 2013, 534.

⁷⁴ KKO 1962 II 111.

pätevyyttä, mutta sen sijaan perittävä voi määrätä, että testamentin pätevyyttä koskeva riita on käsiteltävä välimiesmenettelyssä.⁷⁵

Testamentin pätevyyden riitauttaminen määräajassa ei vielä takaa sitä, että oikeudenkäynti päättyy moitekanteen johdosta annettavaan tuomioon, vaan kanne on ajettava loppuun saakka. Jos kantaja jää pois oikeuden istunnosta, asian käsittely lopetetaan, minkä johdosta oikeudenkäynti päättyy.⁷⁶ KKO 2011:104 ratkaisussa testamentin moitteen kantajat olivat jääneet pois käräjäoikeuden valmisteluistunnosta sillä perusteella, että heidän asiamiehensä oli erehtynyt päivästä. Hovioikeus katsoi, että kantajat eivät olleet saaneet osakseen perustuslain 21 §:n mukaista oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, koska asian jättäminen sikseen olisi tarkoittanut, että kantajilla ei olisi ollut enää mahdollisuutta nostaa uutta kannetta määräajan umpeutumisen takia. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että asiaan voitiin hakea muutosta kanteella, mutta kantajien pääsyä tuomioistuimeen ei ollut asiassa rajoitettu niin, että se olisi ollut perustuslain tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä vahvistettujen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien periaatteiden loukkausta. Sen vuoksi käräjäoikeuden menettelyä ei pidetty virheellisenä, jolloin hovioikeuden päätös kumottiin ja kan telu hylättiin.⁷⁷

4.2 Testamentin moiteoikeus ja -perusteet

Jokaisella perillisellä on itsenäinen moiteoikeus testamenttiin nähden ja kannevallan yksilöllisyydestä johtuen testamentti on annettava erikseen jokaiselle perilliselle tai hänen edustajalleen tiedoksi. Tämän käytännön vuoksi moiteaikojen määräajat vaihtelevat toisinaan perillisten kesken. Vastaavasti jokaisella perillisellä on itsenäinen oikeus hyväksyä testamentti saman periaatteen mukaan kuin edellä. Kyseisellä periaatteella moiteoikeudenkäynnissä annettavan tuomion vaikutukset ulottuvat vain siihen perilliseen, joka on nostanut kanteen tai yhtynyt nostettuun kanteeseen. Jokaisen itsenäisen moiteoikeuden takia testamentti käy pätemättömäksi vain siltä osin kuin se estää moittijaa saamasta osuuttaan jäämistöstä. Tämä johtaa siihen, ettei testamenttia julisteta moitekanteen johdosta mitättömäksi. Testamentista tulee mitätön vain siinä tapauksessa, jos kaikki perilliset ovat moittineet testamenttia, jolloin testamentti on mahdollista julistaa kaikkiin perillisiin nähden mitättömäksi. Toisin sanoen, jos testamenttia rasittaa näkyvä pätemättömyysperuste, mutta kaikki perilliset eivät moiti testamenttia, niin testamentin saaja voi vedota testamentilla oikeuteensa perintöön niitä perillisiä vastaan, jotka eivät ole moittineet testamenttia.⁷⁸

⁷⁵ Kangas 2013, 534.

⁷⁶ Kangas 2013, 534.

⁷⁷ KKO 2011:104.

⁷⁸ Kangas 2013, 535.

Testamentin moiteperusteita ovat muun muassa, jos testamentin tehnyt henkilö ei ole lain mukaan ollut ikänsä puolesta kelpoinen määräämään jäämistöstään (PK 13:1, 1 kohta). Tällöin kysymyksessä on habilitteettivirhe. Testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi silloin, kun sitä ei ole tehty PK 13:1 toisen kohdan ja PK 13:2:n mukaan. Olennaisen muotomääräyksen sivuuttaminen on vahva pätemättömyysperuste, kuten esimerkiksi testamentin tekijän allekirjoituksen puuttuminen. Vastaavasti päiväyksen puuttuminen vuorostaan ei ole muotovirhe, jos testamentti muutoin täyttää muotomääräykset. Testamenttia voidaan moittia myös tahtovirheen perusteella, jossa testamentin tekijän mielisairaus, tylsämielisyyys ja muu sieluntoiminnan häiriö rasittavat testamenttia (PK 13:1, 3 kohta). Myös testamentin tekimiseen pakottaminen on moiteperuste, mutta sillä ei ole merkitystä kuka on pakottanut tekemään testamentin. Tämän lisäksi testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi, jos testamentin tekijä on taivuteltu tekemään testamentti käyttämällä väärin hänen ymmärtämättömyyttään, tahdon heikkoutta tai riippuvaista asemaansa (PK 13:1, 4 kohta).⁷⁹ KKO 2016 68 ratkaisussa C oli määrännyt testamentissaan, että hänen omistamansa X Oy:n osakkeet oli jaettava C:n lapsille, muun muassa A:lle ja B:lle. Osakkeet luovutettiin C:n kuoltua lapsille ja B oli sittemmin testamentissaan määrännyt säätiö G:lle Y Oyj:n osakkeet, jotka A:n mukaan olivat tulleet X Oy:n osakkeiden sijaan. B:n kuoltua hänen testamenttinsa annettiin tiedoksi A:lle, joka oli hyväksynyt testamentin ja sitoutunut olemaan moittimatta sitä. A nosti kanteen G:tä vastaan, jossa A vaati vahvistettavaksi, ettei B ollut voinut testamentillaan määrätä Y Oyj:n osakkeista, koska niitä koski C:n testamentissa ollut toissijaismääräys. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmeväillä perusteilla katsottiin, että A oli hyväksyttyään B:n testamentin menettänyt oikeutensa vedota esittämäänsä testamentin tehottomuusperusteeseen. Korkeimman oikeuden perusteluissa A:n katsottiin olleen tietoinen C:n testamentin toissijaismääräyksestä. A:lla oli mahdollisuus vuonna 2009 ollut perusteltu aihe selvittää testamenttimääräyksiin perustuvat oikeusasemansa ja hyväksymistahdonilmaisunsa liittyvät oikeusvaikutukset.⁸⁰

5 Testamenttioikeuden kansainvälisyys

Kansainvälisten perintöasioiden hoitamiseksi tarvitaan usean tyyppisiä lainvalintanormeja, joilla määritetään perintöstatuutti eli minkä lain mukaisesti perittävän jäämistö on jaettava. Perintöstatuutti määräytyy usein vasta kuolinhetkeen sidotun liittymän perusteella, mutta käytännössä kuolemanvaraistoimien muodolliseen ja aineelliseen pätevyyssovelletaan oikeustoimen tekohetkellä vallinnutta liittymän osoittamaa lakia. Perintöstatuuttia määrittäessä ongelmaksi jää, että mikä liittymä on niin sanotusti tehokkaampi kuin toinen. Esimerkiksi kansalaisuusperiaate on ollut helpoiten todettavissa oleva liittymä, mutta kansainvälisissä liit-

⁷⁹ Kangas 2013, 535-536.

⁸⁰ KKO 2016:68.

tymissä kansalaisuusliittymää noudatettaessa ongelmaksi tulee yleensä sen kalleus, kun pyritään selvittämään eri kansalaisuusvaltioiden oikeusnormeja perintöasioissa.⁸¹ Liittymäperiaatteiden kirjavuuden takia, kotipaikkaperiaate on vahvistunut kansalaisuusperiaatteen kustannuksella. Perintökaaren kansainvälisessä sääntelyssä on suunnattu vastaavasti. Jos perittävä ei ole määrännyt testamentissa erikseen, sovelletaan perimyksen sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka (PK 25:6.1).⁸²

Monet lakimääräiseen perintöstatuuttiin perustuvista ongelmista voivat lieventyä, jos forumvaltio eli oikeuspaikkavaltio hyväksyvät sen, että perittävä voi määrätä perimyksen sovellettavasta laista. Tilanteet, joissa ei ole yksiselitteistä, minkä valtion lakia sovelletaan perimyksessä, voi perittävä lisätä oikeusvarmuutta antamalla siitä määräyksen. Tällaisen määräyksen antamisen tulee tosin olla sallittua forumvaltion lakien mukaisesti. Lakiviittauksella perittävä voi estää perintöstatuutin muuttumisen, minkä avulla perittävä pystyy vaikuttamaan vahvemmin siihen, miten hänen jäämistönsä tullaan jakamaan. Tahdonautonomiaan suhtautuminen kansainvälisessä perintöoikeudessa on kuitenkin ollut jokseenkin torjuvaa. Syynä on ollut pelko siitä, että lakiviittauksen avulla pyrittäisiin kiertämään muutoin sovellettavaksi tulevan lain pakottavia säännöksiä, erityisesti lakiosanormeja.⁸³

Perittävän kelpoisuudesta tehdä testamentti tai antaa jokin muu määräys kuolemansa varalta säädetään PK 26:10:ssä. Sen mukaan perittävällä on kelpoisuus tehdä kuolemanvaraisoikeustoimia, jos hän on kelpoinen siihen sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava perimyksessä, jossa hänellä on määräystä antaessa koti- tai asuinpaikka tai, jonka kansalainen hän silloin on. Säännös ilmentää niin sanottua favor validitatis -periaatetta, joka tarkoittaa suopeaa suhtautumista oikeustoimen pätevyyteen. Lain esitöissä suhtautumistapaa on perusteltu sillä, että oikeassa muodossa annettu testamentti ilmentää yleensä perittävän perusteltua toivetta siitä, millä tavoin jäämistö on jaettava hänen kuoltuaan. Siksi ei olisi kohtuullista, että oikeustoimi voitaisiin katsoa pätemättömäksi yhden valtion lain perusteella, jos perittävä oli kelpoinen tekemään oikeustoimen sellaisen toisen valtion lain mukaan, johon perittävällä on läheinen liittymä.⁸⁴

PK 26:11 mukaan oikeudesta tehdä perintösopimus sekä sen aineelliseen pätevyyteen, että oikeusvaikutuksiin sovelletaan sen valtion lakia, missä perittävällä on kotipaikka määräystä tehtäessä. Jos perimyksen olisi sovellettava toisen valtion lakia, perintösopimukseen sovelletaan sitä lakia. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi, kun perittävä on PK 26:6:n nojalla

⁸¹ Helin 2013, 605-607.

⁸² Mikkola 2009, 188.

⁸³ Helin 2013, 607.

⁸⁴ Helin 2013, 611; HE 44/2001, 77; Mikkola 2009, 210.

tehnyt lakiviittauksen kansalaisuusvaltionsa lain soveltamisesta. Oikeusjärjestykset suhtautuvat hyvin kaksijakoisesti perintösopimukseen, joilla perittävä antaa sitovia määräyksiä jäämistöstään. Joissakin maissa vapaasti peruutettavissa oleva testamentti on ainoa tapa antaa määräyksiä kuoleman varalta. Muun muassa Suomessa omaksutun ajattelutavan mukaan, perintösopimukset ovat mitättömiä. Monissa muissa maissa perintösopimukset, joita on hyvin erilaisia, on hyväksytty ainakin joissakin muodoissaan.⁸⁵

5.1 Pohjoismainen perintökonventio

Pohjoismainen perintökonventio (SoPs 21/1935) eli perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskeva valtiosopimus sovittiin Suomen, Ruotsin, Islannin, Norjan ja Tanskan kesken Kööpenhaminassa 19.11.1934. Perintökonvention artikla 8 pyrkii turvaamaan mahdollisimman hyvin testamentin tekijän jälkisäädöksen tehokkuuden, kun jäämistöä jaetaan pesästä. Testamentti on muodoltaan pätevä konvention nojalla, mikäli sen tehneellä henkilöllä oli kotipaikka sopimusvaltiossa ja testamentti täyttää tekemispaikan tai testamentin tekijän kotipaikan muotovaatimukset. Toissijainen pätevyys tekijä on olemassa, mikäli testamentti on testamentin tekijän kansalaisuusvaltion lain mukainen joko testamentin tekohetkellä tai tekijän kuollessa. Kiinteän omaisuuden osalta kotipaikka ja kansalaisuusperiaatetta täydentää *lex rei sitae* periaate, jos testamentti koskee kiinteää omaisuutta, on testamentti muotonsa puolesta pätevä myös, kun testamentti on omaisuuden sijaintipaikkakunnan muotovaatimusten mukainen.⁸⁶

Kansainvälisessä perintöoikeudessa perimyksen sovellettaisiin sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka. Niissä tapauksissa, jossa perittävällä on ollut kotipaikka toisessa valtiossa, lakia sovellettaisiin vain, jos perittävä on asunut kyseisessä valtiossa yhtäjaksoisesti viisi vuotta tai hänellä on sen valtion kansalaisuus. Edellä olevat sovellysohjeet eivät ole pakottavia, vaan perittävä voi testamentilla määrätä perimyksen sovellettavasta laista. Perittävä ei voi mielivaltaisesti määrätä minkä lain mukaan hänet peritään, vaan perittävällä tulee olla jokin liittymä siihen valtioon, jonka lakia hän haluaa sovellettavaksi.⁸⁷ Perintöasioiden kansainvälisiä liittymiä voi syntyä useilla eri tavoilla, josta esimerkkinä voidaan mainita, että perittävällä on omaisuutta eri valtioissa tai hänen asuinpaikkansa on muualla kuin kansalaisuusvaltiossa. Lisäksi jos perittävä on tehnyt jäämistöön liittyviä oikeustoimia, näitä liittymiä syntyy.⁸⁸

⁸⁵ Helin 2013, 612; Astola & Helin 2004, 66-73.

⁸⁶ Mikkola 2009, 210-211.

⁸⁷ HE 44/2001, 2.

⁸⁸ Helin 2013, 605; Mikkola 2009, 188.

5.2 Haagin yleissopimus ja EU:n perintöasetus

Haagissa syntyi vuonna 1961 yleissopimus, mikä otti kantaa testamentin muotoa koskeviin la-
kieristiriitoihin ja Suomi liittyi edellä mainittuun sopimukseen (SoPs 76/1976)⁸⁹. Kyseistä sopi-
musta sovelletaan universaalisti, jolloin sopimuksen määräykset koskevat testamentin ja sen
peruuttamisen muotoon sovellettavaa lakia siitä riippumatta, onko testamentilla ja sen teki-
jällä jokin liittymä sopimusvaltioon vai ei.⁹⁰ Perintökaareen lisättiin vuonna 2001 luku 26,
joka tuli voimaan 1.3.2002. Luvussa säädetään jokseenkin kattavasti perintökysymyksiin sovel-
lettavasta laista, pesänselvityksestä ja Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta
perintöasioissa. Luvussa ei ole ulkomaisten perintöä koskevien ratkaisujen tunnustamista ja
täytäntöönpanokelpoisuutta koskevia säännöksiä. PK 26:7:n avulla ratkaistaan lakimääräiseen
ja testamenttiperimykseen liittyvät kysymykset, säännöksellä on pyritty kattavuuteen.⁹¹

EU:n perintöasetuksen (650/2012) soveltaminen alkoi 17.8.2015, asetus sisältää säännöksiä
kansainvälisestä toimivallasta, sovellettavasta laista ja toisessa jäsenvaltiossa annettujen
päästösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanokelpoisuudesta.⁹² Käyttöön tuli myös eurooppa-
lainen perintötodistus, joka helpottaa pesänselvittäjän valtuuksien ja perintöä koskevien pää-
stösten tunnustamista muissa jäsenvaltioissa. Kansainvälinen toimivalta on asetuksessa sään-
neltä tyhjentyvästi ja lainvalintasääntöjä sovelletaan universaalisesti, jolloin nykyiselle kan-
salliselle sääntelylle ei jää tilaa. Kuitenkin kansallisesti voidaan yhä päättää EU:n ulkopuoli-
sissa maissa tehtyjen perintöä koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanokelpoi-
suudesta. Asetuksen siirtymävaihe tulee tosin kestäämään pitkään, koska asetusta sovelletaan
vain niihin, jotka ovat kuolleet soveltamispäivämäärän jälkeen eli 17.8.2015.⁹³

5.3 Vertailua Ruotsin testamenttioikeuteen

Ruotsin perintökaaressa (Ärvdabalk 637/1958) 9 luku oikeudesta tehdä tai saada testamentti
on muutoin samanlainen kuin Suomen perintökaaren 9 luku, mutta Ruotsin perintökaaren 9
luvun ensimmäisessä pykälässä 16-vuotias saa tehdä hallitsemastaan omaisuudesta testamen-
tin, kun vastaavasti Suomessa niin saa tehdä 15-vuotias henkilö, joka on naimisissa. Ruotsin
perintökaaren 10 luvun ensimmäinen ja toinen pykälä ovat samanlaisia kuin Suomen perintö-
kaaren vastaavat pykälät. Ruotsin sekä Suomen perintökaaren 10 luvun 3 pykälä, koskevat hä-
tätillatestamenttia ja ovat tarkoitukseltaan samanlaisia. Ruotsin perintökaaren 10 luvun 3
pykälä kuuluu seuraavasti, ”Är någon av sjukdom eller annat nödfall förhindrad att upprätta

⁸⁹ SoPs 76/1976.

⁹⁰ Mikkola 2009, 174.

⁹¹ Helin 2013, 602; Mikkola 2009, 174.

⁹² EU Asetus 650/2012.

⁹³ Helin 2013, 603-604.

testamente på sätt i 1 § sägs, må han förordna om sin kvarlåtenskap muntligen inför två vittnen eller ock utan vittnen genom egenhändigt skriven och undertecknad handling. Sådant testamente är ogilt, om testator sedermera under tre månader varit i tillfälle att förordna om sin kvarlåtenskap såsom i 1 § är stadgat.” Perintökaaren 10 luvun 4-7 pykälät ovat Ruotsissa ja Suomessa samanlaisia.

Ruotsin perintökaaren 11 luvussa on säädöksiä testamentin tulkinnasta, kuten on vastaavasti Suomen perintökaaren 11 luvussa. Ruotsin perintökaaren 11 luvun 8 pykälä on muutoin samaa tarkoittava kuin Suomen perintökaaren 11 luvun 8 pykälä, mutta Suomen perintökaaren 11 luvun 8 pykälässä on maininta perintökaaren 3 luvun 7 pykälästä tarkoitetuista tapauksista, joissa on kyse puolisoitten vireillä olevasta asumus- tai avioerosta, jolloin puolisoilla ei ole oikeutta toisen jäämistöön. Ruotsin ja Suomen perintökaarien luvussa 11 pykälät 1-7 ja 9 ovat samaa tarkoittavia. Ruotsin perintökaaren 11 luvussa on 10 pykälässä on kyse legaatin antamasta erityisestä edusta testamentilla, kuten tietyn esineen antamisesta tai rahamäärästä tai käyttöoikeudesta, jossa on oikeus nauttia korosta tai tuotosta. Yleistestamentin saajalla on oikeus lakiosaan jäämistöstä tai ylijäämästä, kuten perilliselläkin.

6 Hätätilatestamentti

Testamentti asiakirjana on ankaran määrämuotoinen ollakseen pätevä ja siksi tilanteissa, joissa testamentin tekijä ei ole kykeneväinen tekemään määrämuotoista testamenttia. Olisi epäoikeudenmukaista, ettei henkilön tahdonilmaisulle annettaisi merkitystä, jos tahdonilmaisua ei ole annettu määrämuodon mukaan. Jo roomalaisessa oikeudessa muodostettiin mahdollisuus väljempään muotomääräykseen hätätilan vallitessa. Roomalaisessa oikeudessa tunnustettiin niin sanottu ruttotestamentti, jossa ei ollut tarpeellista, että molemmat testamentin todistajat olisivat samaan aikaan paikalla ruttotartunnan välttämiseksi. Ruttotestamentista kehittyi eurooppalainen hätätilatestamentti.⁹⁴

Hätätilatestamentti on mahdollista tehdä poikkeavissa olosuhteissa, jottei testamentin tekijän viimeisen tahdon ilmaiseminen esty. Esimerkki tällaisesta tapauksessa on, kun jälkisäädöstä laaditaan juuri ennen kuolemaa eikä viimeisen tahdon saamiseksi ole aikaa noudattaa normaaleja testamenttimuodollisuuksia. Erityisolosuhteissa voidaan siis määrätä jäämistöstä suullisella testamentilla tai omakätisesti kirjoitetulla ja allekirjoitetulla eli holografisella testamentilla. Jotta hätätilatestamentti voidaan sallia, niin testamentin tekijällä tulee testamentin tekohetkellä vallita hätätila. Hätätilatestamentin pätevyyden kannalta joudutaan arvioimaan sitä testamentin tekijän tekemää käsitystä siitä, onko hän todella ollut hädän vallassa. Lain hyväksymä poikkeus hätätilana normaalille testamentin tekotavalle on olemassa,

⁹⁴ Aarnio & Kangas 2015, 187-188.

kun henkilö on kuolemansairas tai hän on loukkaantunut onnettomuudessa eikä normaalia testamentinteko menettelyä voida noudattaa. Eräitä esimerkkejä ovat muun muassa sotatilanteet, lento-onnettomuudet tai haaksirikko. Erään hyvin tavallisen hätätilatestamentin tekijän ryhmän muodostavat itsemurhan tehneet henkilöt.⁹⁵

6.1 Suullinen hätätilatestamentti

PK 10:3.1:n mukaan testamentti voidaan tehdä suullisesti kahden todistajan läsnä ollessa samanaikaisesti, jos normaalia testamentintekomuotoa ei voida noudattaa testamentin tekijän sairauden tai muun pakottavan syyn johdosta. Suullisella hätätilatestamentilla on ehdotomana muotomääräyksenä se, että paikalla on kaksi todistajaa samanaikaisesti läsnä, jolloin luonnollisesti tämän muotomääräyksen sivuuttaminen aiheuttaa testamentin pätemättömyyden. Hätätilatestamentin todistajilla on samat esteettömyysvaatimukset kuin normaalimuotoisen testamentin todistajilla, joiden todistamaan saapumisesta sovitaan käytännössä etukäteen. Hätätilaan ei ole mahdollista varautua etukäteen ja tälle tilanteelle on luonnollista ilmetä tilaamatta ja tulla yllätyksenä. Suullista hätätilatestamenttia varten on saatava kaksi todistajaa, jotka kykenevät olemaan varmoja hätätilan vallitessa olevan henkilön testamenttaustahdon aitoudesta. PK 10:3:n mukaan suullinen testamentti on pätevä vain, kun pakottava syy estää jälkisäädöksen tekemisen normaalisti. Pakottavan syynä voi esimerkiksi olla fyysinen este kuten vammautuminen, joka estää normaalin käytännön. Kuitenkin fyysisen esteen tulee muodostaa hätätila, jolloin esimerkiksi sokean, halvaantuneen tai amputaation tai kehitysvamman johdosta kädetön joutuu laatimaan testamenttinsa normaalimuodossa ja tarvittaessa avustettuna.⁹⁶

Normaalin käytännön mukaan tehtävän testamentin tekeminen voi estyä esimerkiksi liikenneonnettomuudessa saadusta vakavasta vammasta. Joskus olosuhteet ovat kokonaisuudessaan sellaiset, ettei ole epäilystä testamentin tekijän tarkoituksen vakavuudesta. Tällöin on mahdollista tehdä PK 10:3 mukainen suullinen testamentti. Este voi muodostua myös vakavasta sairaudesta, johon liittyy korkea äkkikuoleman riski.⁹⁷ Jälkisäädöstä arvioidaan aina suullisena testamenttina, jos testamentin tekijä ei ole kykeneväinen fyysisen esteen takia allekirjoittamaan jälkisäädösasiakirjaa. Testamenttiasiakirja voidaan laatia tällöinkin, mutta se on juridisesti vain suullisten testamentin tallenne eli käytännössä suullista tahtoa ilmentävä muistio. Testamenttaustilanteessa muistion sisältö vahvistetaan suullisesti. Kun arvioidaan edellä mainitusti laadittua testamenttia, ratkaisevaksi asiaksi jää se, että onko kyseessä PK 10:3:ssa

⁹⁵ Aarnio & Kangas 2015, 187-188.

⁹⁶ Aarnio & Kangas 2015, 190-193.

⁹⁷ Aarnio & Kangas 2015, 196.

säädetty hätätila.⁹⁸ Hätätilatestamentin ja normaalimuotoisen testamentin raja kulkee todistusoikeudellisuudessa. Jos joku vetoaa esimerkiksi suullisen testamentin tueksi testamentin tekijän hätätilaan, hänen tulee osoittaa toteen hätätilan olemassaolo testamentin teko hetkellä.⁹⁹ KKO 1959 II 56 ratkaisussa oli kyse suullisesta testamentista, joka katsottiin päteväksi, kun testamentin tekijä oli ollut leikkauksessa 13.3 mahalaukussa sijainneen syövän takia ja hän kuoli 10.4.¹⁰⁰ KKO 1960 II 28 ratkaisussa suullinen testamentti julistettiin mitättömäksi, koska ei ollut näytetty toteen, että testamentin tekijä olisi sairauden tai muun pakottavan syyn johdosta estynyt tekemään testamenttia kirjallisesti.¹⁰¹

Suullinen hätätilatestamentti laaditaan yleensä olosuhteissa, joissa on huoli läheisen ihmisen terveydestä. Osa paikalla olevista saattaa olla huolissaan läheisen ihmisen omaisuudesta ja pyrkiä johdattelemaan keskustelua koskemaan omaisuuden jakamista perittävän kuoleman jälkeen. Esimerkiksi sairaalassa omaisuuden jakamista koskeva keskustelu voi alkaa ja usein on jälkeensä kyse siitä, oliko perittävällä tarkoitus puheillaan osoittaa testamenttaustahonsa. Kuitenkin jos testamenttaustahtoa ja tarkoitusta ei ole mahdollista näyttää toteen, niin suullista testamenttia ei ole olemassa laisinkaan.¹⁰²

Testamentin tekijä voi tehdä arvion omasta psyykkisestä tilastaan tehdä normaali käytännön mukainen testamentti ja todeta omaavansa psyykkisen esteen normaalille testamentille, jolloin testamentin tekijällä on se käsitys, että häntä vallitsee hätätila. Jolloin hänen käsityksensä mukaan hän ehtii tekemään vain suullisen testamentin kokemansa hätätilan vuoksi. Ulkopuolinen ei välttämättä anna tämänkaltaiselle itsearviointille paljoakaan merkitystä, mutta testamentin tekijä voi kokea tilansa kuolemanvaaraa muistuttavaksi hätätilaksi esimerkiksi paniikin yhteydessä.¹⁰³ KKO 1978 II 3 ratkaisussa sydämen toimintavajasta ja sepelvaltimoiden kalkkeutumisesta sairastava yli 80-vuotias maanviljelijä oli viikko ennen kuolemaansa sydänsairaudestaan johtuvan kipukohtauksen jälkeen antanut kahden todistajan läsnä ollessa suullisen testamentti määräyksen. Tapauksessa katsottiin, että hän oli henkisen ahdistuksensa vuoksi estynyt tekemästä testamenttia PK 10:1:ssä säädetyllä tavalla.¹⁰⁴ Olennaista KKO 1978 II 3 tapauksessa oli se, että sairaus ei sinänsä estänyt henkilöä tekemästä normaalimuotoista testamenttia. Perittävä koki kuitenkin juuri sillä hetkellä olevansa kykenemätön tekemään normaalimuotoista testamenttia ahdistuksensa vuoksi. Tällöin esteenä oli perittävän

⁹⁸ Aarnio & Kangas 2015, 197.

⁹⁹ Aarnio & Kangas 2015, 198.

¹⁰⁰ KKO 1959 II 56.

¹⁰¹ KKO 1960 II 28.

¹⁰² Aarnio & Kangas 2015, 199.

¹⁰³ Aarnio & Kangas 2015, 200.

¹⁰⁴ KKO 1978 II 3.

muodostama käsitys omasta tilastaan. Korkein oikeus hyväksyi psyykkisen esteen, jonka ahdistustila oli aiheuttanut, vaikka ahdistustila perustui vain perittävän omiin mielikuviin.¹⁰⁵

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa 1986 85/183 A oli halvaantunut kaulasta alaspäin ja sen johdosta hän oli kykenemätön allekirjoittamaan testamenttia. Hän lausui kahden todistajan läsnä ollessa, kenelle hän tahtoo omaisuutensa menevän. Ratkaisussa katsottiin, että A oli es-tynyt tekemään testamenttia PK 10:1:ssä säädetyllä tavalla eikä tuo este ollut lakannut ennen hänen kuolemaansa. Tapauksessa suullinen testamentti katsottiin päteväksi ja perusteluissa kiinnitettiin erityistä huomiota A:n fyysiseen vajavuuteen ja siihen, mikä vaikutus sillä oli hänen psyykkiseen suhtautumiseensa tehdä kirjallinen testamentti. Aarnio ja Kangas kommentoivat tapaukseen liittyen, että tapauksesta ei voida yleistää sellaista sääntöä, että testamen-tin tekijän mielikuvat kykenemättömyydestä tehdä normaalimuotoinen testamentti pätevöit-täisivät kaikissa oloissa hätätilatestamentin. Kysymykseen tulee näyttökynnyksen korkeus ja se että kyseessä on todella oltava ahdinkotila.¹⁰⁶

Suullisessa testamentissa on muotovirhe, jos sitä tehtäessä ei ole vallinnut hätätila, jota laki edellyttää. Muotovirhe voi kuitenkin korjaantua, joko siten, että testamenttia ei muotovir-heen perusteella moitita säädettyssä ajassa tai siten, että perilliset hyväksyvät testamentin. Edellä mainittujen tapojen avulla karkeatkin muotovirheet voivat korjaantua.¹⁰⁷ KKO 1959 II 100 ratkaisussa A oli valvonut lausuman suullisena testamenttina. Perilliset saivat tiedon jäl-kisäädöksestä, jonka he hyväksyivät ja ilmoittivat etteivät aio moitita testamenttia. Myöhem-min perilliset nostivat kanteen muun muassa sillä perusteella, ettei testamenttia ollut tehty PK 10:3:ssa tarkoitetulla tavalla. Korkein oikeus hylkäsi kanteen, koska aiempi hyväksyminen sitoi perillisiä eikä heillä sen vuoksi ollut enää moiteoikeutta.¹⁰⁸ KKO 1959 II 100 tapaus osoit-taa sen, miten suullisena testamenttina valvottu lausuma ja hyväksymistahdonilmaisu yhdessä voivat perustaa saannon, vaikka testamentin tekijä ei itse ole välttämättä tarkoittanut sano-jaan vakavasti otettavaksi. Vastaavissa tapauksissa ratkaisuvälillä jää perillisille, jolloin perilli-set voivat hyväksymistahdonilmaisun antaessaan määrätä, mitä lausumia he pitävät hyväksyt-tävinä ja mitä eivät.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Aarnio & Kangas 2015, 201.

¹⁰⁶ Aarnio & Kangas 2015, 201.

¹⁰⁷ Aarnio & Kangas 2015, 201.

¹⁰⁸ KKO 1959 II 100.

¹⁰⁹ Aarnio & Kangas 2015, 202.

6.2 Kirjallinen hätätilatestamentti

Holografiseksi testamentiksi kutsutaan testamenttia, jonka testamentin tekijä on kirjoittanut itse kokonaan käsin. Holografinen testamentti käsitetään hätätilatestamenttina. Normaaliolosuhteissa holografinen testamentti ei ole vaihtoehto normaalille kirjalliselle testamentille. Ainoastaan jos henkilö on sairauden tai pakottavan syyn johdosta estynyt tekemään testamenttia määrämuodossa, voi hän tehdä sen edellä mainituilla perusteilla kokonaan ilman todistajia. Holografiselle testamentille on samat edellytykset ovat samat kuin suullisessa hätätilatestamentissa. Helsingin hovioikeuden 1994 93/570 ratkaisussa A oli sairastanut useita kuukausia ja ollut tietoinen sairautensa vakavuudesta. A oli 22.6.1991 allekirjoittamassaan kirjeessä antanut määräyksiä omaisuutensa jakamisesta. Kirjeen A oli laatinut loppuun sairaalassa kahden todistajan läsnä ollessa ja samassa tilaisuudessa antanut kirjeen toiselle todistajista. A:n oikeudenomistajan kanteesta alioikeus julisti A:n allekirjoittaman kirjeen testamenttina mitätömäksi, koska ei ollut todisteita siitä, että A olisi sairauden tai muun pakottavan syyn takia estynyt tekemään testamenttia PK 10:1:ssä säädetyllä tavalla.¹¹⁰

Holografisenkaan testamentin määrämuotoon ei kuulu testamentin päiväys, vaikka se helpottaa olennaisesti näyttöä siitä, onko testamentti laadittu hätätilaedellytysten vallitessa. Holografisen testamentin tunnusmerkkinä on, että testamentin tekijä on kirjoittanut sen omakätisesti. PK 10:3.1:n mukaan joka sairauden tai muun pakottavan syyn takia on estynyt tekemästä normaalimuotoista testamenttia, saa tehdä sen suullisesti kahden todistajan ollessa yhtä aikaa läsnä ja todistajittakin omakätisesti kirjoittamallaan ja allekirjoittamallaan asiakirjalla. Perintökaaren ohje on jätetty tulkinnanvaraiseksi, jossa ilmaisu omakätinen on asetettu ratkaisukriteeriksi sen takia, ettei testamenttiasiakirjan aitoudesta syntyisi riitaa. Mikä johtaa siihen, kun testamentin muodon perustehtävät toteutuvat, eikä ole syytä epäillä testamentin tekijän aidosta tarkoituksesta, voidaan testamentin ankarasta perusmuodosta tinkä.¹¹¹

Testamenttiasiakirjan teksti laaditaan käytännössä tekstinkäsittelyohjelmalla. Vaikka voitaisiin osoittaa, että perittävä on tulostanut ja asianmukaisesti allekirjoittanut kirjoittamansa hätätilatestamentin, testamentti ei suppean tulkinnan mukaan täytä holografiselle testamentille asetettuja muotomääräyksiä. Olennaista on mikä määritys lain kuvaamalle ”omakätisyydelle” annetaan. Aarnion ja Kankaan mukaan tuloste ja konekirjoitusliuska eivät koskaan voi täyttää holografisen testamentin muotovaatimuksia. Muotovaatimukset eivät täyty myöskään, jos tietokoneelta löytyy tiedosto, joka on otsikoitu testamentiksi. Olennaista on kuitenkin, että holografinen testamentti on testamentin tekijän allekirjoittama. Raja tapauksissa sen

¹¹⁰ Aarnio & Kangas 2015, 203-204.

¹¹¹ Aarnio & Kangas 2015, 205-206.

henkilön, joka tahtoo julistaa testamentin pätemättömäksi, tulee osoittaa, että perustekstin on laatinut joku muu kuin testaattori itse.¹¹²

KKO 1987:37 tapauksessa A oli kuolinpäivänään C:n läsnä ollessa allekirjoittanut testamentin, jonka B oli A:n ohjeitten mukaan aikaisemmin kirjoittanut koneella. Toista todistajaa ei ollut ehditty A:n yrityksestä huolimatta saada paikalle ennen kuin A kuoli. A oli kertonut C:lle, että hänen allekirjoittamansa asiakirja sisälsi hänen testamenttinsa, ja C:n läsnä ollessa puhelimessa ilmoittanut myös B:lle, että tämän puhtaaksikirjoittama asiakirja edelleen vastasi A:n viimeistä tahtoa. Kysymys siitä, voitiinko A:n katsoa tehneen pätevän hätätilatestamentin, päätettiin äänestyksellä.¹¹³ Ratkaisussa oli kysymys suullisen ja holografisen testamentin väli muodosta. Testamenttiasiakirjan teksti oli kirjoitettu koneella, mutta asiakirja oli kirjoitettu itse. Todistajista vain toinen oli läsnä, mutta paikalla ollut todistaja informoi toista todistajaa puhelimitse testamentista ja toista todistajaa vakuutettiin testamentin olevan tekijän viimeisen tahto. PK 10 luvun mukaiset vaatimukset eivät yksinään täyttyneet kyseisessä tapauksessa, mutta korkeimmassa oikeudessa enemmistö turvautui päätöksessään rinnakkaisen muoto vaatimuksen täyttämiseen. Enemmistön mielestä esillä ollut testamentti oli syntynyt sellaisissa olosuhteissa ja sillä tavalla, että se oli rinnastettavissa PK 10:3.1:ssä tarkoitettuihin testamentteihin ja siten katsottiin olevan hätätilatestamenttina pätevä. Aarnio ja Kangas toteavat, että olosuhteiden kokonaisuus oikeutti poikkeamaan määrämuotojen ankarasta tulkinasta. Korkeimman oikeuden ratkaisulla pyrittiin myös estämään yksittäistapauksellinen kohtuuttomuus.¹¹⁴

Testamentin tekijän viimeisen tahdon tulisi käydä aina riidattomasti selville ja sen vuoksi, mitä voimakkaammin sielullisen ahdinkotilan vallitessa testamentti on tehty, sitä vähäisempiä vaatimuksia jälkisäädöksen ulkopuolisille muodoille voidaan asettaa. Lain mukaan holografinen testamentti tulee allekirjoittaa ja vaatimus on perusteltu. Allekirjoitus viimeistelee testamentin tekemisen ja allekirjoitus osoittaa tahdonilmaisun valmistumisen. Sille, joka väittää testamenttia allekirjoittamattomanakin päteväksi lankeaa todistustaakka. Todistelussa väittäjän tulee osoittaa, että muodon tehtävät ovat toteutuneet ilman allekirjoitustakin. Hätätilatestamentteja koskevissa ratkaisussa ei tulkita määrämuotoja niin ankarasti kuin normaali muotoisissa testamenteissa. On mahdollista, että testamentiksi väitetty tahdonilmaisuus muodostuu useista tekstikatkelmista. Kuitenkin, jotta kysymyksessä voisi olla laissa tarkoitettu holografinen testamentti, katkelmilta tulee edellyttää omakätisyyden lisäksi sellaista sisäistä yhteyttä, että voidaan puhua yhtenäisestä tahdonilmaisusta.¹¹⁵

¹¹² Aarnio & Kangas 2015, 206-207.

¹¹³ KKO 1987:37.

¹¹⁴ Aarnio & Kangas 2015, 208.

¹¹⁵ Aarnio & Kangas 2015, 209-210.

Holografinen testamentti tulee tyypillisesti esille tilanteissa, joissa on kyse itsemurhasta. Lainsäädännössä on suhtauduttu sallivasti itsemurhan tehneen holografiseen jälkisaadokseen. Itsemurhan suunnittelu ja toteuttaminen voivat kuitenkin olla ilmauksia niin vakavasta henkisestä ahdinkotilasta, että testamentin tekijältä on puuttunut kelpoisuus pätevän testamentin laatimiseen. Tapaukset, joissa on vaadittu itsemurhan tehneen testamentin julistamista pätemättömäksi, ovat hyvin harvinaisia suhteessa niiden yleisyyteen. Tätä voidaan selittää sillä, että itsemurha on edelleen sellainen tabu, josta mieluummin vaietaan ja samasta syystä perilliset alistuvat noudattamaan perittävän testamenttia.¹¹⁶ KKO 1974 II 84 ratkaisussa itsemurhan tehneen henkilön kuolemaa edeltävänä päivänä omakätisesti kirjoitettu sekä allekirjoitettu testamentti katsottiin päteväksi, vaikka siinä oleva päiväys ja allekirjoitus olivat puutteelliset eikä testamentilla ollut todistajia.¹¹⁷ Itsensä surmanneen henkilön on kuitenkin täytynyt olla testamenttaushetkellä testamenttauskelpoinen. Hätätila ei saa olla niin syvä, että henkilön sieluntilaa olisi pidettävä PK 13:1:ssä tarkoitetulla tavalla häiriintyneenä. Hätätila aiheuttaa pätemättömyysperusteen, jos hätätila on psyykkinen häiriötila.¹¹⁸

Hätätilatestamenttia koskevat oikeusohjeet määrittävät, milloin on hätätilan vallitessa mahdollista poiketa testamentin normaalimuodosta pätevällä tavalla. Hätätilatestamenttia koskee myös PK 10:3.2:ssa oleva määräys, jonka mukaan hätätilatestamentti on katsottava rauenneeksi, jos testamentin tekijällä on kolmen kuukauden ajan esteen lakattua ollut tilaisuus määrätä jäämistöstään normaalimuodossa. Kun kolmen kuukauden määräaika on mennyt umpeen normaalimuotoisten testamentin laatimisen esteen lakattua, on testamentin tekijän laadittava uusi testamentti normaalimuotoisena. Tuo kolmen kuukauden määräaika voi koostua useammasta eri jaksosta. Määräajan kulumisen keskeytyy, jos ilmaantuu uusi este, mikä oikeuttaa hätätilatestamentin olemassa olon. Vain silloin, kun testamentin tekijällä on ollut yhteensä kolmen kuukauden ajan mahdollisuus normaalimuotoisen testamentin laatimiseen, hätätilatestamentti katsotaan rauenneeksi.¹¹⁹

7 Yhteenveto

Oikeustieteellinen kirjoittaminen perustuu sanojen muotoon ja oleellisinta on argumentointi eli tarkoin valittujen väitteiden ja perusteluiden esittäminen. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa oleellisin tutkimusongelma on lainoppi, jolloin keskeisintä on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Testamenttia käsit-

¹¹⁶ Aarnio & Kangas 2015, 210-211.

¹¹⁷ KKO 1974 II 84.

¹¹⁸ Aarnio & Kangas 2015, 213.

¹¹⁹ Aarnio & Kangas 2015, 215-216.

televät oikeusohjeet perustuvat perintökaaren lukuihin 9-14 sekä voimassa oleviin oikeuskäytäntöihin. Testamentin eräs olennaisimmista tunnusmerkeistä on kuoleman varaisen oikeustoimen yksipuolisuus, mikä sallii laissa säädetyin tavoin avustamisen, esimerkiksi testamentin allekirjoittamisen, jos testamenttaustahto on olemassa.

Testamentin muotomääräyksistä olennaisimpia ovat asiakirjavaatimus, kahden esteettömän todistajan allekirjoitukset sekä testamenttaustahdon ilmeneminen testamentin tekijän omalla allekirjoituksella. Oleellista on perintökaaren voimassa olevien säädöksien noudattaminen ja oikeuskäytännön mukaan testamenttiasiakirjaa ei ole pakko päivätä ollakseen pätevä. Testamentin moite perusteista säädetään perintökaaren luvun 13 pykälissä 1-2, jos pyritään moittimaan millään muilla perusteilla kuin aiemmin mainituissa kohdissa. Niitä perusteita ei hyväksytä moiteperusteiksi. Testamenttia voi moittia perillinen tai Valtionkonttori edellä mainittujen kohtien perusteilla, mutta jokaisella perillisellä on itsenäinen moiteoikeus testamenttiin nähden ja kannevallan yksilöllisyydestä johtuen moiteaikojen määrääjat vaihtelevat perillisestä riippuen. Testamentin moiteaika on kuusi kuukautta siitä hetkestä, kun testamentti on annettu tiedoksi.

Testamentille annetaan testamentin tekijän tarkoitusta vastaava tulkinta, jos se ei ole mahdollista, testamenttia on tulkittava testamentin tekijän oletetun tarkoituksen mukaisesti. Testamenttia käsiteltäessä tai muutoin tulkittaessa oikeuskäytännössä kiinnitetään huomiota testamentin sananmuotoihin. Sanan muotojen tulkinta voi aiheuttaa väärinkäsityksiä testamentin tekijän tahtoon nähden, jolloin käytetään subjektiivista eli tarkoituksenmukaista tulkintaa. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2016:30 hovioikeus oli aiemmin käsittänyt keskinäisen testamentin sananmukaisesti tarkoittaneen vahvistaa lesken oikeuksia. Subjektiivinen tulkinta on pääasiallinen tapa tulkita testamenttia, mutta sananmuotoon kiinnitetään huomiota testamentin tekijän tahdon selville saamiseksi.

Testamentin muotoa koskevat määräykset ovat pohjana hätätilatestamentille, jossa voidaan tilanteesta riippuen poiketa erikseen määritellyistä testamentin muotomääräyksistä. Olen-naista hätätilatestamenttia tehtäessä on vallitseva hätätila, josta oikeuskäytäntöjen mukaisesti todistustaakka jää edunsaajalle eli testamentin saajalle. Testamentin saajan todistustaakka tulee voimaan vain, kun perillinen tai Valtionkonttori moittii testamentin pätevyyttä. Hätätilan on vallittava, jotta hätätilatestamentti voidaan tehdä laissa säädetyin tavoin. Testamentin muotomääräysten tärkeimpiä määräyksiä ovat asiakirjavaatimus, kahden esteettömän todistajan allekirjoitukset, jotka tietävät asiakirjan olevan testamentti. Testamentille on oleellista sen yksipuolisuus ja peruutettavuus, mikä korostuu korkeimman oikeuden 2016:32 ratkaisussa, jossa puoliset oli jo aiemmin tuomittu avioeroon. Perittävän puolison tekemän

testamentin katsottiin rauenneeksi, kun perittävän jäämistöstä ei löydetty testamenttiasiakirjaa, vaikka testamentin saaja pyrki todistamaan testamentin voimassa olevuutta kahdella kopiolla, jotka hän oli saanut haltuunsa.

8 Johtopäätökset

Testamentin tarkoituksena tahdonilmaisuna on joko vahvistaa, että lainmukainen perimys toteutuu tai poikkeaminen lainmukaisesta perimyksestä¹²⁰. Testamentin muodostumista säätelevät voimassa oleva lainsäädäntö perintökaari, testamentin tunnusmerkit, testamentin muotomääräykset sekä testamentin jaottelu. Testamentin jaottelu riippuu siitä, onko kyseessä erityisjälkisäädös vai yleisjälkisäädös. Testamentti on kokonaisuus, jossa oleellisimpia seikkoja ovat testamentin muotomääräykset ja niiden toteutuminen laissa säädetyin tavoin. Muotomääräyksistä kolme oleellisinta asiaa ovat asiakirjavaatimus, kahden esteettömän todistajan allekirjoitukset sekä testamenttaustahdon ilmeneminen testamentin tekijän allekirjoituksella¹²¹.

Asiakirjavaatimuksen takia videoitu tai muutoin sähköisessä muodossa oleva testamentti ei ole muodollisesti pätevä, vaikka testamentin tekijän testamenttaustahto olisi selkeästi todettavissa. Asiakirjavaatimuksen etuja ovat esimerkiksi se, ettei testamenttiasiakirjaa ole niin helppo väärentää tai muuttaa vastoin testamentin tekijän alkuperäistä tahtoa jälkikäteen. Oikeusministeriön työryhmä ei nähnyt 2004 vuoden valmistuneessa mietinnössään tarvetta muuttaa asiakirjavaatimusta niin, että sähköiset muodossa olevat testamentit voitaisiin hyväksyä pätevänä testamenttina. On kuitenkin kiistatonta, että esimerkiksi videoitu testamentti auttaa ajankohdallaan määrittämään testamentin tekijän oikeustoimikelpoisuutta sekä testamenttaustahtoa.

Kahden esteettömän todistajan allekirjoitukset sekä testamentin todistaminen varmistavat, ettei sellaista testamenttia pidetä pätevänä, jossa jollakin olisi eturistiriita olemassa. Kaksi esteetöntä todistajaa varmistavat allekirjoituksillaan myös sen, että onko testamentin tekijä ollut oikeustoimikelpoinen. Testamentintekijän allekirjoitus vahvistaa testamenttaustahdon olemassaolon. Testamenttiasiakirjan allekirjoittaminen on kyseisen oikeustoimen viimeinen varmistava tekijä. Testamentin luonteelle on olennaista sen vapaaehtoinen tekeminen sekä että oikeustoimi on peruutettavissa. Testamentti voidaan peruuttaa muun muassa hävittämällä alkuperäinen testamentti tai laatimalla uusi, jolloin uusi testamentti korvaa aiemmin tehdyn testamentin.

¹²⁰ Liite 1

¹²¹ Liite 1

Hätätilatestamentin suullisen ja kirjallisen muodon muotomääräykset poikkeavat normaalin testamentin muotomääräyksistä. Suullisessa testamentissa tulee olla paikalla kaksi esteetöntä todistajaa, jotka ottavat testamenttaustahdonilmaisun vastaan ja muita vaatimuksia ei ole vallitsevan hätätilan lisäksi¹²². Kirjallisessa eli holografisessa testamentissa kahta todistajaa ei tarvita, vaan riittää että asiakirjavaatimus allekirjoituksineen täyttyy. Hätätilatestamentin laadinnassa oleellisinta on, että onko testamentti laadittu ja tahdonilmaisu ilmaistu todistajille hätätilan vallitessa. Mahdollisuus tehdä hätätilatestamentti varmistaa, ettei testamentin tekijän tahdonilmaisu jää huomioimatta normaalimuotoisen testamentin muotomääräysten takia.

Testamentin tulkinnassa olennaista on tekijän tahdon ja tarkoituksen toteutuminen, jolloin testamenttiasiakirjan sananmuotoihin sekä mahdolliseen todisteluun riitatilanteissa joudutaan kiinnittämään erityistä huomiota. Testamentin tulkinnassa on tärkeää saada selville perittävän viimeinen tahto, vaikka testamenttiasiakirja olisikin kirjoitettu yleiskielellisyydestä poiketen tai asiakirja sisältäisi kirjoitusvirheitä. Testamentille oikeustoimena annetaankin arvostettava merkitys. Testamentin sanamuoto sekä testamentin tekijän väitetty tarkoitus saattavat olla ristiriidassa keskenään ja silloin se, joka vetoaa testamentin tekijän tarkoitukseen, tulee näyttää vetoamuksensa toteen eli hänellä on todistustaakka. Testamentin tekijän tarkoitusta voi perustella kaikella mahdollisella aineistolla, joka kertoo testamentin tekijän aikomuksista. Testamenttia tulkitaan lähtökohtaisesti sananmuodon mukaisesti, jos joku vaatii siitä poikkeamista, tulee hänen todistaa väitteensä. Todistustaakka auttaa vähentämään riitatilanteiden sekä perättömien väitteiden muodostumista.

Kansainvälisissä perintöasioissa tarvitaan usean tyyppisiä lainvalintanormeja, joilla määritetään perintöstatuutti eli ne lait, jonka mukaisesti jäämistö on jaettava. Perintöstatuutti määräytyy usein vasta kuolinhetkeen sidotun liittymän perusteella. Perintöstatuuttia määrittäessä ongelmaksi jää, että mikä liittymä on niin sanotusti tehokkaampi kuin toinen. EU:n perintöasetus sisältää säännöksiä kansainvälisestä toimivallasta, sovellettavasta laista ja toisessa jäsenvaltiossa annettujen päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanokelpoisuudesta. Perintöstatuutti ja EU:n perintöasetus varmistavat, että testamentin tekijän testamentti ja perillisten oikeudet jäämistöön eivät jää epäselviksi.

Testamentin muotomääräykset ovat ankaran velvoittavia, jotta tahdonilmaisu on oikeudellisesti pätevä. Riippumatta siitä, minkälainen testamentti tyyppi on kyseessä. Testamenttitahdonilmaisu vaatii vain kaksi esteetöntä todistajaa, varsinaisen testamenttiasiakirjan sekä testamentin tekijän allekirjoituksen, että esteettömien todistajien allekirjoitukset. Hätätilan

¹²² Liite 2

vallitessa testamentista voidaan jättää pois joko todistajat tai asiakirjavaatimus. Tahdonilmaisun kannalta hätätilan vallitessa on olennaista tämän mahdollisuuden olemassaolo. Toinen näistä muotomääräyksen sijasta tilalle tulee hätätilan vallitseminen, josta tulee testamentin ehdoton muotovaatimus.

Testamenttia koskevat lainkohdat perintökaaressa on lainvalmistelun aikana luotu ajattomiksi. Perintökaaren ajattomuutta vahvistavat muun muassa vuoden 2016 korkeimman oikeuden ratkaisut sekä muu oikeuskäytäntö. Erityisesti oikeuskäytäntö on ratkaissut ja asettanut rajoja testamenttia koskevien säädösten tulkinnalle. Perintökaareen ei ole syytä tehdä muutoksia testamentin muotomääräyksiä koskevasta lainsäädännöstä. Testamenttia koskevien säädösten oikeustila on tyydyttävä.

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Aarnio, A. & Kangas, U. 2015. Suomen jäämistöoikeus 2. Testamenttioikeus. 5. uudistettu painos. Talentum: Helsinki.

Helin, M. 2013. Suomen kansainvälinen perhe- ja jäämistöoikeus. Talentum: Helsinki.

Husa, J. 2008. Teoksesta Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum: Helsinki

Kaisto, J & Lohi, T. 2013. Johdatus varallisuusoikeyteen. Talentum: Helsinki.

Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Talentum: Helsinki.

Lohi, T. Defensor Legis 6/2000. Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, 936, 949, 952.

Mikkola, T. 2009. Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. WSOYpro: Helsinki.

Norri, M. Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. Talentum 2010.

Sähköiset lähteet

Hallituksen esitykset ja muut virallislähteet

Astola, T. & Helin, M. Perintökaaren uudistamistarpeet. Työryhmämietintö 2004:6. Oikeusministeriö. Viitattu 16.9.2016

http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/20046perintokaarenuudistamistarpeet/Files/OMTR_6_2004_Perintokaaren_uudis_106_s.pdf

HE 44/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta. Viitattu 24.10.2016

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2001/20010044.pdf>

Yleissopimus testamenttimääräysten muotoa koskevista lakiristiriidoista. 1976.

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760077/19760077_2

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012. Viitattu 11.11.2016

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0650>

Korkeimman oikeuden ratkaisut

KKO 1993:2. Testamentti - Testamentin tekeminen.

KKO 1959 II 56. Testamentti - Testamentin tekeminen.

KKO 1960 II 26. Testamentti - Testamentin tekeminen.

KKO 1978 II 3. Testamentti - Testamentin tekeminen.

KKO 1959 II 100. Testamentti - Testamentin hyväksyminen.

KKO 1987:37. Testamentti - Hätätilatestamentti.

KKO 1974 II 84. Testamentti - Testamentin tekeminen.

KKO 1982 II 43. Testamentti - Testamentin tulkinta.

KKO 2005:6. Testamentti - Testamentin tulkinta.

KKO 1992:197. Testamentti - Testamentin tulkinta.

KKO 1983 II 96. Testamentti - Testamentin tulkinta.

KKO 1981 II 83. Testamentti - Testamentin tulkinta.

KKO 1992:24. Testamentti - Testamentin tulkinta.

KKO 1982 II 152. Testamentti - Muotovirhe.

KKO 1979 II 51. Testamentti - Testamentin moite

KKO 1962 II 111. Testamentti - Testamentin moite ja tehottamaksi tai mitättömäksi julistaminen.

KKO 2011:104. Ylimääräinen muutoksenhaku. Testamentin moite.

KKO 1940 II 225. Testamentti - Keskinäinen testamentti.

KKO 1972 II 66. Testamentti - Keskinäinen testamentti.

KKO 1954 II 44. Testamentti - Keskinäinen testamentti.

KKO 1985 II 149. Testamentti - Testamentin toimeenpanija.

KKO 2016:32. Perintökaari - Testamentti - Testamentin peruuttaminen. Todistelu - Näytön arviointi.

KKO 2016:68. Perintökaari - Testamentin hyväksyminen.

KKO 2016:60. Perintökaari - Puolisoiden perintöoikeus - Keskinäinen testamentti.

KKO 2016:40. Perintökaari - Testamentin muotovirhe. Todistustaakka.

KKO 2016:30. Holhustoimi - Edunvalvojan määrääminen. Perintökaari - Testamentin tulkinta.

Liitteet

Liite 1: Testamentti esimerkki	44
Liite 2: Esimerkki litteroidusta suullisesta hätätilatestamentista.....	45

Liite 1: Testamentti esimerkki

T E S T A M E N T T I

TEKIJÄ

Antero Aatu Kappalainen (000000-0000), Espoo

TESTAMENTTIMÄÄRÄYKSET

Määrään täten viimeisenä tahtonani ja testamenttinani, että kummilapseni Pertti Wilho Virtanen (000000-0000) saa kuoltuani täydellä omistusoikeudella ja testamenttausvallalla kaiken omaisuuteni.

Testamentinsaajan mahdollisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta minulta testamentilla saatuun tai perittyyn omaisuuteen tai tällaisen omaisuuden sijaan tulleeeseen omaisuuteen eikä myöskään kyseisen omaisuuden tuottoon.

Tällä testamentilla peruutan kaikki aiemmat testamenttimääräykseni.

Tämä testamentti on laadittu kahtena samanasaisena kappaleena. Tallekappale säilytetään Lakiasiaintoimisto Jyrki Jokisen toimitiloissa.

PAIKKA JA AIKA

Espoossa 26.2.2017

Antero Kappalainen

TODISTUS

Varta vasten kutsuttuina ja yhtä aikaa läsnä olevina todistamme, että Antero Aatu Kappalainen, jonka henkilöllisyyden olemme tarkastaneet, on tänään terveellä ja täydellä ymmärryksellä sekä vapaasta tahdostaan ilmoittanut edellä olevan sisältävän hänen viimeisen tahtonsa ja testamenttinsa sekä että hän on tämän testamentin omakätisesti allekirjoittanut.

PAIKKA JA AIKA

Kuten edellä.

Jyrki Jokinen
Espoo

Neiti Näpsä
Espoo

Liite 2: Esimerkki suullisesta hätätilatestamentista

Asian tausta ja tapahtumat

Liikenneonnettomuuspaikalle on saapunut kaksi ensihoitajaa, jotka havaitsevat pahasti loukkaantuneen henkilön. Ensihoitajat antavat ensiapua loukkaantuneelle henkilölle, joka vammoistaan huolimatta kykenee toteamaan seuraavaa: ”En usko, että elän enää pitkään. Haluan jättää koko omaisuuteni vaimolleni ja hänen lapselleen Annelille, joka on kuin oma lapseni.” Ensihoitajat työnsä puolesta vakuuttelisivat, ettei ole syytä huoleen. Ensihoitajat pyrkisivät rauhoittelemaan loukkaantunutta ja tuskin kiinnittäisivät erityisen suuresti huomiota loukkaantuneen puheisiin jälkisäädöksestä. Hätätilatestamentin sisältö ja sen olemassaolo tulisi käsittelyyn vasta kyseisen henkilön kuollessa. Silloinkin jälkisäädöksen sisältö riippuisi täysin siitä, mitä ensihoitajat muistavat tai ovat mahdollisesti kirjanneet hoitotoimien aikana muistiin.